

Voruta

Nr. 6 (744) 2012 m. kovo 17 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

4

Habil. dr. Benediktas
JANKAUSKAS

Kunigaikštis, prof.
Mykolas Giedraitis ir
naujausia jo knyga

6

Monika RYBELIENĖ

Buvusią Didžiokų prabangą
mena tik aukštaūgiai
parko medžiai

9

Akad. prof. habil. dr.
Zigmas ZINKEVIČIUS

Kaip daromi lenkai

Lietuva – lietuviams! Kas netinka?

Lietuvių nacionalinio atgimimo laikais Vincas Kudirka ir jo bendražygiai iškėlė šūkį „Lietuva – lietuviams!“. Dar neseniai Vinco Kudirkos istoriniai nuopelnai, atkuriant lietuvių tautinę valstybę, jokių abejonių nekėlė. Tačiau pastaraisiais metais padėtis pasikeitė. Vieni jau net ir dr. Joną Basanavičių kaltina tuo, kad jis esą nuvedė Lietuvą neteisingu, „etnocentristiniu“ keliu, ir siūlo nurašyti visą prieškarinę lietuviškąją istoriografiją, kurios simboliu tapo „Šapokos istorija“, o kartu ir visą „etnolingvistinę“ moderniosios lietuvių kultūros tapatybę, kuri buvo sukurta „Smetonos laikais“. Kiti, nuosaikesnieji, nors ir pripažįsta, kad nacionalinio atgimimo šaukliai savo laiku buvo savo vietoje, tačiau sako, kad šiandieniam pasaulyje tautinės valstybės modelis jau pasenęs, kad pasikeitė valstybės konstitucinis turinys, kai ji tapo ES nare ir t.t. „Tautos“ sąvoką jie siūlo sutapatinti su „pilietinės visuomenės“ sąvoka, o pabrėžti, kad Lietuva priklauso lietuviams, yra nekorektiška, nes taip esą pažeminami kitų tautybių piliečiai. Naują postūmį grįžti prie šios temos suteikė neseniai Latvijoje įvykęs referendumas dėl antrosios valstybinės kalbos, taip pat – tautiško jaunimo organizuotos Kovo 11-osios eitynės.

Ką sako Konstitucija: Tauta ar pilietinė visuomenė?

Kovo 11-osios eitynėse kalba Romualdas Ozolas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra sąvokos „pilietinė visuomenė“. Išangoje pasakyta, kad šią valstybę sukūrė lietuvių tauta. Vėliau tekste „tautos“ sąvoka vartojama kiek kitaip – ji neabejotinai apima visus Lietuvos Respublikos piliečius. Nuosaikieji

kosmopolitai teigia, kad šitaip Konstitucijoje įvedama „politinės tautos“ sąvoka, kurios nederama paisyti su etniniu lietuviškumu. Net ir „lietuvio“ sąvoka šiais laikais jau gali būti

Nukelta į 9 p.

Sveikiname

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorių, Lietuvos Sąjūdžio tarybos pirmininką Vidmantą ŽILIŲ gražaus 50-ies metų jubilėjaus proga.

Linkime tvirtais žingsniais siekti užsibrėžtų tikslų, nenuilstamai dirbti Lietuvos piliečių labui, toliau atkakliai puoselėti lietuvių tautą, auklėti jaunąją kartą patriotiška dvasia.

Lietuvos Sąjūdžio taryba

PAREIŠKIMAS

Lietuvos Respublikos Prezidentei DALIAI GRYBAUSKAITEI
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkei IRENAI DEGUTIENEI
Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui ANDRIUI KUBILIUI

Š. m. kovo 17 d., Lenkijos 1938 metų Lietuvai ultimatumo dieną, Vilniaus mieste numatytos Lenkų rinkimų akcijos kurstomų Lietuvos lenkų ir kitų tautinių mažumų, nepatenkintų Švietimo įstatymo pataisomis, eitynės Gedimino prospektu. Leidimą manifestacijai Lietuvos sostinės pagrindinėje gatvėje išdavė Vilniaus miesto savivaldybė.

Varšuvoje įvykusiame mitinge pradėtas organizuoti desantas į Vilnių, turimomis žiniomis atvyksiantis apie porą dešimčių autobusų, kuriuose būsią ir Kaune liūdnai pagarsėjusius „futbolo sirgalių“, ultranacionalistus, su kuriais sunkiai susitvarko ir Lenkijos policija. Ši aplinkybė pakankamai akivaizdžiai paaiškina, kodėl eitynių Vilniuje organizatoriai pasirinko būtent Lenkijos ultimatumo metines: taip organizuojamas dar vienas įžūlus išpuolis prieš Lietuvą, dangstomas klastingomis „visuomeninėmis iniciatyvomis“.

Tik po to, kai Vilniaus savivaldybė įregistravo judėjimą „Už teisingumą Lietuvoje“ pareiškimą dėl mitingo kovo 17 dieną, buvo pranešta, jog padaryta klaida – leidimas jau duotas protestuotojams dėl Švietimo įstatymo. O Lietuvos viešojoje erdvėje jau formuojama nuomonė, kad šis mitingas – alternatyvinis, reikalaujama jį atšaukti, tarsi dėl teisės manifestuoti savo sostinėje lietuviai leidimo turėtų prašyti Varšuvoje!

Judėjimo „Už teisingumą Lietuvoje“ mitingas – ne alternatyvinis. Jis – vasario 22

dienos mitingo tąsa. Jeigu ne jis, Lietuvos visuomenė, ko gero, būtų ne nesužinojusi, kokia provokacija rengiama kovo 17 dieną prisidengiant protestais dėl Švietimo įstatymo. Mūsų mitingo datą lėmė Antikorupcijos komisijos duomenų paviešinimo ir apibendrinimo bei poslinkių teisėtvarke eiga.

Lenkijos „sirgalių“ akcija LRA demonstracijai Vilniuje paremti negali būti laikoma niekuo kitu, kaip šurkščiu ir įžūliu išpuoliu prieš Lietuvos valstybę, keliančiu grėsmę mūsų nacionaliniam saugumui. Prašau savo valstybės vadovus padaryti viską, kad provokacinis Lenkijos ultimatumo Lietuvai metinių minėjimo Vilniuje renginys neįvyktų. Provokacijai atremti prašau panaudoti visas Lietuvos valstybės kompetencijos poveikio priemones. Panašūs vojažai, turintys aiškiai antilietuviškai antivalstybinį pobūdį, negali būti Lietuvon įleidžiami apskritai, o ypač – kovo 17 dieną: jų apeliavimas į brutalią imperialistinę išpuolį prieš Pirmąją Respubliką pernelyg akivaizdus. Kaip tarptautinei bendrijai paaiškintume faktą, jeigu Lenkijos ultimatumo dieną Gedimino prospektas skęstų Lenkijos Respublikos vėliavose?

Romualdas Ozolas
Lietuvos Nepriklausomybės Akto
signataras,
Lietuvos pilietis
2012 m. kovo 12 d.

Mažoji Lietuva

Augustas Vymeris – Paprūsės liuteronų kunigas

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Paprūsės evangelikų liuteronų kunigas, visuomenės veikėjas ir švietėjas **Augustas Aleksandras Vymeris** (August Alexander Wiemer) gimė 1869 m. gruodžio 16 d. Geisteriškių k. (Bartininkų vls., Vilkaviškio aps.). Jo tėvai buvo Motiejus (Mateušas) Vymeris (Matthäus Wiemer, gim. 1834) ir Anė Kelertaitė (Anna Kehlert, gim. 1843). A. Vymerio vyresnė sesuo Augustė (Auguste Wiemer, 1867 08 16 Geisteriškiuose – 1928 09 29 Oklahomoje, JAV) buvo ištekejusi už Leopoldo Eidšūno (Eidschun, 1864 08 08 Kisiniškiuose (Alvito vls., Vilkaviškio aps.) – 1931 05 04 Mccurtain, Haskell, Oklahoma, JAV), gyveno JAV, turėjo 7 vaikus.

Senelis iš tėvo pusės buvo Jurgis Vymeris (George Wiemer), vedęs Luizę Frydrichsdorf (Luise Friedrichsdorf).

Seneliai iš motinos pusės buvo buvo Gotlybas Kelertas (Gotlieb Kehlert) ir lietuvaitė Henrieta Gerulaitytė (Henryetta Geralajtyt).

Senelis Jurgis – zalcburgiečių palikuonis. Šie dėl savo evangeliško tikėjimo katalikų arkivyskupo Leopoldo Firmiano 1731 m. spalio 31 d. (Reformacijos dieną!) aktu buvo žiauriai ištremti iš Zalcburgo krašto, kurie Prūsijos karaliaus Friedricho Vilhelmo I ediktų ir patentų raginami apsigyveno 1709–1711 m. maro išnaikintuose Rytų Prūsijos kaimuose. XVIII a. antroje pusėje Vymerių šeima iš Mažosios Lietuvos persikėlė į Sūduvą.

Pavardė Vymeris (Wiemer) prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo plačiai palitusi Vokietijoje, Maž. Lietuvoje ir Suvalkijoje (yra ir dabar). Str. „Kunigo Augusto Vymerio, Tauragės ev. liut. parapijos klebono, 70 metų amžiaus sutiktuvis“ (*Lietuvos evangelikų kelias*, 1940, saus. 7, Nr. 1 (232), p. 3) klaidingai rašoma *Ona Kelerytė*. Beje, Tauragės parapijos antrasis kunigas (1936–1940) Adolfas Keleris (1906–1983), gimes Šmurų k., Veiverių vls., kunigės Tamaros Schmidt tėvas, tik studijų metu Kaune iš *Kelerto* virto *Keleriu*. Jo brolis Juozas (1898–1987), po karo atsidūręs Kanadoje, (kaip ir dar du broliai) visą gyvenimą liko *Kelertu*.

A. Vymeris iki vienuolikos metų lankė kaimo pradinę mokyklą. Tada įstojo į Marijampolės gimnazijos parengiamąją klasę, kurios mokytojas buvo poetas Petras Arminas-Trupinėlis. Vėliau jį mokė ir Petras Kriaučiūnas.

Baigęs Marijampolės gimnaziją su liutuvų kalbos kursu 1891 m. rudenį įstojo į Dorpatą (dab. Tartu) universiteto Teologijos fakultetą, kurį baigė 1896 m. pavasarį. Tų pačių metų rugsėjo 27 d. Varšuvoje buvo išventintas kunigu ir paskirtas Augustavo superintendente Leopoldo Eduardo Erdmano (1818–1899) pagalbininku Užnemunės Garliavos parapijoje. Augustavo vyskupija (diecezija) priklausė ne Kuršo kaip visa Lietuva, bet Varšuvos konsistorijai. Vyskupas, kuris jį ordinavo, tarp kitko pasakė: „Pavargti neturėsite laiko“.

L. Erdmanui dėl senatvės 1897 m. pasitraukus iš kunigo pareigų A. Vymeris aptarnavo Garliavos parapiją iki 1905 m. pavasario. Joje tarp liutuvų ir vokiečių dirbo su dideliu įkvėpimu (tuo metu buvo 50 liutuviškų šeimų). Lietuvių konfirmantų tėvams parengė rankraštinių spausdintomis raidėmis katekizmą. Dėstė tikybą ir Veiverių mokytojų seminarijoje. Kauno priemiestyje atsiradus Tilmanso, o kiek vėliau ir Šmidto fabrikams, dalis parapijiečių persikėlė į Šančius. Garliavoje beliko tik trečdalis parapijiečių, tad ir kunigo pajamos labai sumažėjo.

Todėl A. Vymeris mielai priėmė kvietimą dirbti Pabijanicos parapijos (Lasko aps., netoli Lodzės) kunigo Rudolfo Šmidto (Schmidt) pagalbininku. Tačiau atsiradus galimybei darbuotis nors iš dalies liutuviškoje parapijoje po dvejų metų, 1907 m., gavęs pakvietimą persikėlė į Vyžainius (dab. Lenkijoje), kur pamaldas laikė liutuvų, vokiečių ir lenkų kalbomis. Aptarnavo ir Vištyčio filiją.

1910 m., gavęs kvietimą atlaikyti liutuviškas pamaldas Tauragėje per *Mikelio* šventę, sulaukė jos klebono Gustavo Karolio Matisono (Mattisson, 1867–1919) prašymo

Kun. Augustas Vymeris. Nuotr. iš LEK, 1940, saus. 7, nr. 1 (232), p. 3

perimti ir jo pareigas, nes pastarasis noris grįžti į savo gimtąją Latviją. 1911 m. pavasarį parapijos visuotiniame susirinkime buvo išrinktas Tauragės klebonu.

A. Vymeris 1911 m. gegužės 1 d. iš Vyžainių persikėlė į Tauragę ir su gausia šeima (6 vaikai) apsigyveno klebonijoje ant Jūros upės kranto, kurioje dirbo iki mirties. Tų pačių metų rudenį Kuršo vyskupas (generalsuperintendentas) Aleksandras Bernevicas (Bernewitz) su kunigais G. Matisonu iš Tukumo ir Jonu Straumaniu (Johann Straumann) iš Duobelės, buv. Kretingos klebonu (1894–1908), atliko A. Vymerio įvedimo (introdukcijos) pamaldas į Tauragės kunigo pareigas.

Didžiausiai Lietuvoje Tauragės parapijai dar priklausė 6 filijos: [Žemaičių] Naumiesčio, Batakių, Margiškių [dab. Sartininkų], Šilalės, Skaudvilės ir Kelmės surinkimai. Kunigas tik kelis kartus per metus jose atlikdavo santuokos ir jaunuolių įžengimo (konfirmacijos) apeigas, dalindavo Šv. Vakarienę, o visus kasdienius dvasinius, administracinius bei ūkinius reikalus tvarkė kantorai (mokytojai).

1912 m. pradžioje Tauragės daktaro Paulavičiaus buvo įkurta ūkininkų savitarpio paskolos draugija arba bankas, kurios valdybos nariu tapo ir A. Vymeris.

Kun. A. Vymeriui pradėjus dažniau laikyti pamaldas, surinkimus, maldų ir Biblijos aiškinimo valandas nei buvo įprasta, Tauragės parapiją sutiko, kad nuo 1912 m. pradžios, be kantoriaus, dar būtų įvestas klebonijos raštinininko „urėdas“ išrašyti ir išduoti metrikus ir kitokius bažnyčios ir parapijos ženklus bei dokumentus, pabranginus šias paslaugas.

A. Vymeriui 1912 m. liepos pradžioje grįžtant plentų iš Skaudvilės į Tauragę arkliai pasibaidė priešais atvažiuojančio automobilio. Kunigas, lipdamas iš vežimo jų nuraminti, buvo automobilio užkabintas ir susižeidė kairę koją bei ranką.

1912 m. liepos 27–29 d. Balstogėje (Gardino gub.) vyko Vilniaus apygardos (jai priklausė šešių – Kauno, Vilniaus, Gardino, Minsko, Vitebsko ir Mogiliovo – gubernijų liuteronai) kunigų sinodas, kuriam dalyvavo ir A. Vymeris. Čia liepos 28 d. buvo pašventinta nauja evangelikų liuteronų bažnyčia. Kauno gubernijoje buvo 10 ev. liuteronų parapijų, kurios dar turėjo ir filijų (jų buvo 26).

Nuo senų laikų Lietuvoje buvo tokia tvarka, kad pamaldos liuteronų bažnyčiose iš ryto būdavo vokiečiams, o vidurdienį – liutvininkams. Bet, stiprėjant liutuvų tautiškam susipratimui visoje Lietuvoje, 1912 m. šie ir Tauragėje pradėjo reikalauti, kad būtų jiems paskirtos pamaldos rytmečiais tam tikromis dienomis, o vokiečiams – po pietų. Kilo dideli ginčai, kol įsikišusi konsistorija atsižvelgė į liutuvų prašymus ir 9 dienas per metus paskyrė jiems palankų sprendimą. Nors Tauragėje pamaldų tvarka buvo pakeista liutuvų naudai, tik nežinia kodėl buvo delsiama tai vykdyti. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, viskas vėl pasikeitė. Tik 1919 m. lietuviai galutinai iškovojo savo teises.

A. Vymeris parengė ir 1913 m. išspausdino tam tikras rašymo knyguotes (*sąsiuvas*) po 3 kap. bei raidžių ir žodžių rašymo pavyzdžių knyguotes (44 p., su storo mėlyno popieriaus viršeliais, po 3–6 kap.), skirtas norintiems namuose savo vaikus pamokyti

Tauragės ev. liuteronų bažnyčia. Nuotr. iš LEK, 1940, saus. 7, nr. 1 (232), p. 3

lietuviškai rašyti (tada vėl uždrausta mokyti rašyti lietuviškai einančius prie įžengimo). Jo įsteigtoje „Evangeliškoje blaivystės draugystėje“ (įstatai patvirtinti 1913 03 20 St. Peterburge, nors kreiptasi dar 1912 m. rugsėjį) 1914 m. balandį buvo 27 nariai. Jos įstatai tiko ir filijoms.

1914 m. liepos 14–16 d. Tauragėje vyko Vilniaus apygardos kunigų sinodas, į kurį atvyko 6 kunigai – nė vienas jų nemokėjo lietuviškai. Tik vietos kunigas A. Vymeris, vokiškos kilmės zalcburgietis, lietuviškai gerai mokėjo (šeimoje kalbėjo vokiškai) iš mažens. Jis aiškiai palaikė liutuvius, rėmė bei pats dalyvavo liutuvų kultūriniame gyvenime.

Pirmojo pasaulinio karo metu (1915) vokiečių patrankų sviediniais buvo sugriautas Tauragės ev. liuteronų bažnyčios bokštas, varpas atsидūrė po jo griuvėsiais, sunaikinti vargonai.

1919 m. Lietuvoje dirbo 15 liuteronų dvasininkų, kurie aptarnavo beveik 50 parapijų ar filijų. Dauguma kunigų neturėjo Lietuvos pilietybės ir nemokėjo lietuviškai, išskyrus A. Vymerį, lenką Henriką D. Sroką ir liutvininką Martyną Kibelką. Tik 1926 m. bažnyčiose pradėta raštvedyba liutuvų kalba.

Nuo seno Lietuvoje pamaldos buvo laikomos vokiečių, liutuvų ir latvių kalbomis, todėl nepavykus susitarti, 1921 m. buvo įkurti trys sinodai pagal tautybes, o konsistorija – viena.

Kun. Augustas Vymeris 1919 m. kartu su kitais įkūrė nepriklausomos Lietuvos evangelikų liuteronų konsistoriją, buvo jos viceprezidentu (1922 04 15–1925 12 16) ir liutuvų ev. liuteronų sinodo vicesenioru 1922–1928 m.

Po Pirmojo pasaulinio karo A. Vymeris garsėjo kaip aktyvus liutuvų tautinio judėjimo rėmėjas, darbavosi ir švietimo srityje. Matydamas, kad Žemaitijos liuteronai pradžios mokyklose neturi nė vieno evangelikų tikybos mokytojo, sumanė įsteigti kursus mokytojams rengti. 1919 m. jis suorganizavo „Mokyklų draugiją“, kurios įstatus patvirtino vyriausybė. Pats aplankė visas evangeliškas parapijas Lietuvoje su prakalbomis ir surinko lėšų savo pirmiems kursams.

Vyriausybė palankiai žiūrėjo į šią veiklą. Jam paprašius, atsiuntė savo atstovą dalyvauti išleidžiamuose egzaminuose ir duodavo leidimą mokytojauti tik tiems kursų lankytojams, kuriuos A. Vymeris pripažindavo pakankamai paruoštus. Jis džiaugėsi, kad mokytojas Jonas Vilkaitis jo vedamuose kursuose pedagogiką dėstė nemokamai. Nebuvo tinkamų vadovėlių, tačiau turėjo šapirografą, kuriuo paruošdavo reikalingus tekstus. Matydamas, kad šie kursai (1920 09 10–1921 02 24) parengė per mažai mokytojų, jis dar kartą aplankė evangeliškas parapijas ir suorganizavo antruosius kursus – metinius (1922 01 11–1923 01 15). Kadangi surinktų lėšų pakako tik vienam pusmečiui,

Vymerių šeimos kapas Joniškės k. kapinėse. Virginijaus Steponaičio nuotr.

tai A. Vymeris juos antrą pusmetį perdavė vesti valdžios paskirtam vedėjui J. Vilkaičiui, sau pasilikdamas tik kai kurių dalykų dėstymą. Abejus kursus baigė 40 klausytojų (pirmuosius kursus lankė 33, tarp jų 7 iš Klaipėdos krašto, metinius atitinkamai – 44 (14) klausytojai).

Iš šių su Tauragės burmistru mokytoju J. Vilkaičiu organizuotų mokytojų kursų 1923 m. išaugo Tauragės mokytojų seminarija. A. Vymeris buvo šios seminarijos ir Tauragės aukštesniosios komercijos mokyklos tikybos mokytojas, 1924–1927 m. – suaugusiųjų gimnazijos direktorius.

Nuo 1921 m. parapijiečių dalis (vokiečiai) antrojo parapijos kunigo, buv. misionieriaus Samuelio Weinracho, nemokančio lietuviškai, buvo kurstomi prieš savo kleboną už jo aktyvią lietuvišką veiklą. Atvykę 6 kunigai misionieriai iš Vokietijos, remiami vietos kunigų vokiečių, siekė perimti tiek parapiją, tiek ir visos Lietuvos ev. liuteronų bažnyčios valdymą į savo rankas. Jie niekaip negalėjo susitaikyti su mintimi, kad netenka iki tol buvusios pirmenybės.

Bet A. Vymeris rėmė 1923 m. lapkričio 23 d. Tauragėje įsteigtą tautiškai nusiteikusią Lietuvos evangelikų liuteronų sąjungą „Pagalba“, liutuvų ev. liuteronų reikavimą lygių teisių bažnytiniuose reikaluose ir pasisakė prieš vokiečių savivaliavimą bei šovinistinę laikyseną parapijose ir konsistorijoje.

Tarp provokiškos parapijos tarybos ir klebono kilo nesutarimai. A. Vymeris apkaltino ją dėl uždelsto lėšų, gautų iš Vokietijos vokiškai parapijos daliai, panaudojimo, nes gauta piniginė parama dėl infliacijos prarado jos dalį. Taryba atleido jį iš pareigų, bet klebonas nepakluso.

Tada provokiškos nuostatos M. Kybelkos konsistorija iškėlė jam bažnytinę bylą, kad jis per mažai rūpinąs parapiją, ypač jos vokišką dalimi. Todėl 1925 m. kovo 30 d. nutarta pašalinti A. Vymerį iš Tauragės parapijos klebono ir kunigo pareigų bei gegužės 1 d. perkelti į kitą parapiją, tačiau jis, remiamas liutuvų, vis tiek ėjo šias pareigas. 1925 m. birželio 22–23 d. Tauragėje įvykęs liutuvų ev. liuteronų sinodas nutarė A. Vymerio bylą persvarstyti naujoje konsistorijoje. Šio sinodo rinktą dvasinį atstovą kun. Vilių Gaigalaitį iš Klaipėdos krašto, Lietuvos Prezidentas paskyrė Lietuvos ev. liuteronų konsistorijos prezidentu. Jo vadovaujama konsistorija, peržiūrėjo A. Vymerio bylą, ji išteisino ir grąžino visas kunigo bei klebono teises. 1926 m. rugsėjo 1 d. A. Vymeris išspausdino viešą raštą vokiečių kalba „Wirren in der Kirche“ („Painiavos bažnyčioje“), kuriame plačiai išdėstė neteisėtus vokiečių žingsnius bei savivaliavimus ir gynė liutuvų ev. liuteronų reikalus parapijose.

Pro memoria

Netekome Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjo Viliaus A. Trumpjono

Vilius A. Trumpjonas

Su giliu liūdesiu pranešame, kad š. m. kovo 5 d. Atlantoje (Džordžija, JAV) eidamas 76-uosius metus staiga mirė Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjas Vilius Algirdas Trumpjonas.

Velionis gimė 1936 XI 30 Klaipėdoje visuomenės veikėjo, sportininko Viliaus J. E. Trumpjono (1908-1982) ir Martos M. Skūdytės šeimoje. Nacių policijos įsakymu ištremtas iš Klaipėdos 1940 VI 15 su šeima persikėlė į Kauną, 1941 m. pavasarį išvyko į Vokietiją, į perkeltųjų asmenų stovyklas. Naciams neleidžiant grįžti į Klaipėdą, šeima apsigyveno Luckenwaldeje. Per II pasaulinį karą su giminaičiais trumpai lankėsi Karaliaučiuje ir Klaipėdoje, 1947 m. šeima pasitraukė į Berlyną, 1948 m. – į V. Vokietiją, o 1951 m. emigravo į JAV.

1955 m. Pitsburge (Pensilvanija, JAV) baigė gimnaziją, įstojo į kariuomenę – tarnavo jūrų pėstininku iki 1975 m. – dalyvavo Kubos blokadėje, Vietnamo kare. 1975 m. persikėlė į Čikagą, baigė Ilinojaus universitetą ir dirbo naftos pramonės bendrovėje BP Amoco. Buvo renkamas

Lietuvių ev. liuteronų Tėviškės parapijos Čikagoje tarybos pirmininku, aktyvus Čikagos Mažosios Lietuvos liutuvų draugijos narys, nuo 1994 m. pirmininkas, Mažosios Lietuvos Rezistencinio Sąjūdžio valdybos bei Mažosios Lietuvos fondo tarybos narys, nuo 2005 m. pirmininkas. Buvo M. Mažvydo paminklo (pastatytas 1997 m.) Klaipėdoje statymo komiteto narys, aktyviai rinko lėšas. Savo ir artimųjų lėšomis parėmė paminklo *Šventvakarių Ėvė* (pastatytas 1997 m.), skirto rašytojai Ievai Simonaitytei, kūrimo išlaidas. Nuo 1998 m. kasmet vyko į Karaliaučiaus kraštą, lankė mokyklas ir rėmė liutuvų k. kabinetų, draugijas, M. Lietuvos liutuvų draugijas, savo pastangomis surinktą paramą teikė liutuvų vaikų ir jaunimo stovykloms, renginiams, šventėms, ekskursijoms po Mažąją ir Didžiąją Lietuvą, laikraščiams *Naujasis varpas*, *Naujoji aušra* ir kitiems. Klaipėdos universiteto Evangeliškosios teologijos centrui padovanojo *Lietuvių enciklopedijos* 1-37 tomus, talkino rengiant M. Lietuvos enciklopediją,

organizavo jos išleidimą ir platinimą.

Su žmona Danute Purvinaite-Trumpjonienė užaugino ir liutuviškoje dvasioje išauklėjo tris dukteris: Kristiną, Aldoną ir Niką-Stasę, kurių šeimos remia liutuvų išeivių bendruomenę, dalyvauja tautiniuose renginiuose, lankosi Lietuvoje. Pagerbiant Viliaus A. Trumpjono visuomeninę veiklą 2006 m. jis buvo apdovanotas LR ordino *Už nuopelnus Lietuvai Riterio kryžiumi*.

Velionio gyvenimo ir veiklos atminimas pasiliks jį pažinojusiųjų kraštiečių ir tautiečių širdyse.

Su užuojautos žodžiu šeimai, artimiesiems ir bendražygiams,
Lietuvinių bendrija „Mažoji Lietuva“

MLS grupės atstovas spaudai
Vytautas A. Gocentas, tel. +370 683 93292
El. paštas: v.gocentas@lmb.lt

Vytauto Kaltenio nuotr.

Dėl iškilaus liutuvybės ir gimtosios kultūros puoselėtojo, aktyvaus visuomenės veikėjo išeivijoje ir tėvynėje **Viliaus Algirdo Trumpjono** išėjimo į Anapilį reiškiu nuoširdžią užuojautą Velionio šeimai ir artimiesiems, bičiuliams ir bendražygiams – visiems, kam savas ir brangus mus palikusias asmenybės atminimas.

Velionis priklausė tai liutuvų kartai, kuri, gimusi paskutiniajame tarpukario Lietuvos Respublikos dešimtmetyje, o vėliau patyrusi Antrojo pasaulinio karo baisumus, emigracijos vargus, visą gyvenimą širdimi ir darbais liko ištikima Lietuvai. Būdamas klaipėdiškis ne tik pagal gimimo vietą, bet ir pagal savo dvasią, Vilius Algirdas Trumpjonas visą gyvenimą rūpinosi Mažąja Lietuva – jos jaunuomenės švietimu, kultūros įamžinimu, iškilių asmenybių deramu pagerbimu. Velionio visuomeninių rūpesčių ir asmeninių lėšų dėka čia buvo pastatytas ne vienas paminklas, paremta daug vaikų ir jaunimo švietimo renginių bei programų, surengta švenčių, išleista ir išplatinta periodinių leidinių, knygų, enciklopedijų. Padaryta daug tylaus, bet labai reikalingo ir labai prasmingo darbo.

Už visa tai, už šią ne tik Mažajai Lietuvai brangią veiklą, už nenuilstamą dėmesį savo tėvų ir protėvių žemei bei kultūrai visuotinis dėkingumas ir visuotinė pagarba telydi Velionio Viliaus Algirdo Trumpjono vardą ir atminimą.

Velionis Vilius A. Trumpjonas
ir LR Seimo Pirmininkė Irena Degutienė

Irena Degutienė
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė
2012-03-07

Mirtis nusinešė mūsų Mažosios Lietuvos tėvynainį Vilių A. Trumpjoną. Be visų asmeninių vargų Jis visados rasdavo laiko ir Mažosios Lietuvos liutuvų reikalams. Mums, Mažosios Lietuvos liutuvams, tai didelė netektis.

V. Trumpjono šeimos nariams reiškiu gilią užuojautą. Liūdžiu kartu su Jumis.

Ieva Jankutė
Klaipėda

In memoriam Viliui Trumpjonui

Netekome išskirtinės Karaliaučiaus krašto asmenybės – iškilaus piliečio, Mažosios Lietuvos patrioto ir puoselėtojo, liutuvų kalbos mokytojų mylimo ir gerbiamo Mažosios Lietuvos liutuvų draugijos Čikagoje pirmininko, Mažosios Lietuvos fondo pirmininko Viliaus Trumpjono.

Jo pastangomis Karaliaučiaus krašte išsivystė ir išsiplėtė liutuviškasis žodis, moksleiviai ir jaunimas turėjo daugiau galimybes pažinti savo bei Lietuvos kraštą.

Vilius Trumpjonas visiems laikams išliks mums pavyzdžiu žmogaus ir piliečio, kokių mes siekiame tapti.

Visų liutuvų kalbos ir etnokultūros mokytojų vardu reškiu gilią užuojautą velionio artimiesiems, bičiuliams, Čikagos liutuvams.

Karaliaučiaus krašto liutuvų kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas
Aleksas Bartnikas

Liūdna ir kraupi žinia pasiekė Karaliaučiaus kraštą. Netekome Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjo, Mažosios Lietuvos puoselėtojo ir rėmėjo, Čikagos Mažosios Lietuvos liutuvų Draugijos ir Mažosios Lietuvos fondo pirmininko Viliaus Algirdo Trumpjono. Netekome žmogaus, kuris rūpinosi liutuvybės išsaugojimu ir puoselėjimu Mažajoje Lietuvoje. Tai pavyzdys, kaip reikia mylėti savo gimtinę – Mažąją Lietuvą.

Jo pastangomis Karaliaučiaus krašte buvo organizuojami ir remiami liutuvų kalbos mokytojų renginiai, liutuvų kalbos ir etnokultūros fakultatyvų veikla, organizuojamos priemonės mokiniams. Jo pagalba ir parama ilgai išliks čia gyvenančių liutuvų atmintyje.

Karaliaučiaus krašte jis buvo visų mylimas, gerbiamas ir laukiamas.

Lietuvių kalbos mokytojų, meno saviveiklos kolektyvų, mokinių ir jų tėvų vardu šios skaudžios netekties proga reiškiu gilią užuojautą žmonai Danutei, dukroms, giminėms, visiems artimiesiems, jo bendraminčiams ir bendražygiams.

Mirtis užgesina gyvenimą kaip žvakės liepsną, tik niekada neištrina iš atminties Žmogaus atminimo. Tegul didelė širdies gėlė sušvelnins gili užuojauta ir palinkėjimas dvasinės stiprybės Jums.

Kartu su Jumis liūdime ir mes.

Čikagos MLLD ir MLF atstovas Karaliaučiaus krašte
mokytojas Jonas Glinskis

Mus pasiekė liūdna žinia, kuri bibliotekos bendruomenę palietė itin skaudžiai. Puikiai prisimename a.a. Viliaus Algirdo Trumpjono viešnagę Pagėgiuose, Velionio atminimą pagerbėme tyliai vartydamos įsimintino susitikimo bibliotekoje nuotraukas...

Liūdime kartu su visa ML bendruomene, Jo garbei uždegsime žvakelę prie bibliotekoje parengtos mažutės ekspozicijos...

Elena Stankevičienė
Pagėgių savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė

Netekome Viliaus Algirdo Trumpjono

Esame laimingi, turėdami neįkainojamą lobių skrynį, kurios keturiuose didžiuliuose stalčiuose sutalpinta tai, iš ko susideda visa įvairialypė mūsų Tėvynės – Mažosios Lietuvos – baltis. Toji skrynja vadinasi Mažosios Lietuvos enciklopedija. Tasai visame pasaulyje išsibarsčiusių Mažosios Lietuvos dukrų ir sūnų – liutuvinių – ir jos bičiulių bendromis pastangomis sukurtas veikalas pranoko dar pokaryje mūsų puoselėtus lūkesčius turėti bent kuklią jau esamų žinių sanaują apie šį daug iškentusį kraštą. Turime ne kuklią sanaują, o labai išsamų originalų mokslo veikalą, bylojantį apie tai, jog nuo amžių baltiškas buvęs gimtasis mūsų kraštas niekad nebuvo grims istorijos užmarštin ir nuolat bus liutuvų tautos gyvasties dalimi, – taip prieš metus ir keturis mėnesius iš Čikagos rašė Mažosios Lietuvos Fondo Tarybos pirmininkas Vilius Algirdas Trumpjonas džiaugdamasis neseniai išėjusiu paskutiniu metu minėtosios enciklopedijos tomu ir iniciatyva rengti vienetomį Mažosios Lietuvos enciklopedinį žinyną (MLEŽ) užsienio kalbomis. Džiaugėsi pelnytai, nes pats, perėmęs iš anapilį išėjusio profesoriaus Viliaus Pėteraičio MLE rūpesčių rengimo našta, daug prie to keturtomio buvo prisidėjęs. MLEŽ rengimas Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro bazėje irgi jau įsibėgėjo, o V.A. Trumpjonas bene labiausiai rūpinosi, kad jis vyktų kuo sklandžiau ir nesustojant, kad tam netrūktų lėšų, kurių didžiąją dalį sudaro Mažosios Lietuvos Fondo dotacija. Rūpinosi ne tik finansine rengimo būkle, bet ir žinyno turiniu, stengėsi, kad jame kuo adekvačiau atspindėtų liutuvinių istorinis likimas, jo tąsa dabartyje, jų kultūrinis paveldas bei sklaida šiandieniniame pasaulyje. Deja, apie mūsų bičiulį ir bendražygį Vilių Algirdą Trumpjoną jau turime kalbėti būtuojų laiku. Jis ką tik išėjo protėvių liutuvinių taku, ir prie jo pavardės MLEŽ, kurį rengiant daug jėgų paskyrė, rašysime tokias datas: 1936 m. lapkričio 30 – 2012 m. kovo 5.

V. A. Trumpjonas gimė Klaipėdoje Viliaus Jurgio Eriko Trumpjono ir Martos Marijos Skūdytės-Trumpjonienės šeimoje. Vokietijai okupavus Klaipėdos kraštą, gestapo įsakymu šeima 1940 birželio 15 d. paliko Klaipėdą ir persikėlė į Kauną, o 1941 emigravo į Vokietiją, kur apie metus išbuvo perkeltųjų asmenų stovyklose. Negavusi leidimo grįžti į Klaipėdą Trumpjonų šeima įsikūrė Luckenwaldeje (Brandenburgo žemė, Vokietija). Po karo 1947 m. pasitraukė į Berlyną, 1948 m. – į Vakarų Vokietiją, 1951 m. emigravo į JAV. 1955 m. V. A. Trumpjonas baigė gimnaziją Pittsburghe (Pensilvanijos valstija) ir įstojo į JAV kariuomenę, kurioje iki 1975 m. tarnavo jūrų pėstininku. 1959–1961 m. dalyvavo Kubos blokadėje, 1965–1973 m. – Vietnamo kare. 1975 m. persikėlė į Čikagą (Ilinojaus valstija). Studijavo Ilinojaus universitetete, kuriam baigė apskaitos mokslus. Dirbo naftos pramonės bendrovėje *Amoco*. Aktyviai dalyvavo liutuvų išeivių veikloje. Buvo renkamas liutuvų evangelikų liuteronų Tėviškės parapijos Čikagoje tarybos pirmininku, Čikagos Mažosios Lietuvos liutuvų draugijos valdybos nariu. Nuo 1993 m. – šios draugijos valdybos pirmininkas, Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio ir Mažosios Lietuvos fondo tarybų narys, nuo 2005 m. iki paskutinės gyvenimo dienos – šio fondo tarybos pirmininkas.

Ryškūs velionio pėdsakai ir nepriklausomybės atkūrusioje Lietuvoje. Jis buvo Martyno Mažvydo paminklo, 1997 m. atidengto Klaipėdoje, statymo komiteto narys, jo pastangomis šiam paminklui surinkta daug lėšų. Savo ir artimųjų lėšomis parėmė Ievai Simonaitytei skirtą paminklo *Šventvakarių Ėvė*, pastatyto 1997 m. Priekulėje, kūrimą. Nuo 1998 m. kasmet vykdavo į Karaliaučiaus kraštą (dab. Kaliningrado sr., Rusija), lankė šio krašto liutuvų mokyklas bei draugijas. Savo surinktomis lėšomis rėmė liutuvų vaikų ir jaunimo stovyklas, renginius, šventes, ekskursijas po Mažąją ir Didžiąją Lietuvą, liutuvų kalbos kabinetų išlaikymą, laikraščius *Naujasis varpas*, *Naujoji aušra* leidimą. V. A. Trumpjonui dėkingas Klaipėdos universiteto Evangeliškosios teologijos centras, kuriam jis padovanojo *Lietuvių enciklopedijos* 1–37 tomus.

Lietuvos Respublika V. A. Trumpjoną įvertino, apdovanodama jį ordino *Už nuopelnus Lietuvai Riterio kryžiumi* (2006). Dar vieną apdovanojimą – Padėką ir Atminimo ženklą už nuopelnus rengiant ir leidžiant Mažosios Lietuvos enciklopedijos III ir IV tomus paskutinės viešnagės 2010 m. vasarą metu V. A. Trumpjonui įteikė Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Irena Degutienė. Baigdamas šią viešnagę pokalbyje su MLEŽ redkolegijos atstovais V. A. Trumpjonas pasakė: *Linkėdamas šiam projektui [MLEŽ] sėkmės, noriu pakviesti prisidėti visus, kurie supranta tokio darbo prasnę ir svarbą – kad Mažoji Lietuva neliktų pasauliui nežinoma. Todėl būsimasis MLEŽ yra ir kultūrinis, ir politinis mūsų tikslas*. Tada nenujautėme, kad matome šį šviesų tiek daug nuveikusį žmogų paskutinį kartą ir kad tie žodžiai taps mums priesaku, kurio nevykdyti nevalia.

Liūdėdami dėl brangaus mūsų bičiulio, įkvėpėjo ir bendražygio Viliaus Algirdo Trumpjono netikėto išėjimo nuoširdžiai užjaučiame jo žmoną Danutę Purvinaite-Trumpjonienę, dukras Aldoną Ahlm, Niką Buckhalter ir Kristiną Colombe ir jų šeimas.

LMA akademikas habil. dr. Zigmas Zinkevičius
LMA tikrasis narys VU prof. habil. dr. Domas Kaunas
Mažosios Lietuvos enciklopedinio žinyno vyriausiasis redaktorius dr. Vaclovas Bagdonavičius
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
Mažosios Lietuvos enciklopedinio žinyno Redakcinė kolegija

Kunigaikštis, prof. Mykolas Giedraitis ir naujausia jo knyga

Habil. dr. Benediktas JANKAUSKAS, Kaunas

Giedraičiai – garsi giminė Lietuvoje nuo XV amžiaus, o gal ir dar nuo senesnių laikų. Pasak prof. Mečislovo Jučo, *tai viena seniausių Lietuvos sritinių kunigaikščių giminė, palikusių ryškų pėdsaką Senosios Lietuvos valstybės dvasiniame, kultūriniame, politiniame, socialiniame gyvenime.*

Platų mano straipsnį apie profesorių Mykolą Giedraitį spausdino žurnalas „Mokslas ir gyvenimas“ (š. m. Nr 1). Jame apžvelgti žymiausi giminės atstovai, garšę Lietuvoje ir už jos ribų. Gvildenamas giminės kilmės klausimas, pačių Giedraičių siejamas su aštuntojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Traidenio broliu Giedriumi. Rašoma apie Mykolo Giedraičio Lietuvos istorijos tyrinėjimus, papildančius skurdokas mūsų istorijos žinias valstybės formavimosi laikotarpiu.

Mykolas Giedraitis – Oksfordo universiteto profesorius, neseniai pagarsėjęs Lietuvoje kaip savo giminės istorijos žinovas. Tai mecenatas, globojantis ir finansiškai remiantis paminklus, susijusius su Giedraičių giminės istorija Lietuvoje. Jis parėmė vyskupo Merkelio Giedraičio ir Mikalojaus Daukšos paminklų sukūrimą Varniuose, Videniškių vienuolyno restauravimą ir Giedraičių protoplasto Baltadvario pilies archeologinius tyrimus ir keletą kitų projektų. Nėra kitos Lietuvos didikų giminės, kuri taip rūpintusi Lietuvos praeitimi. Mykolas Giedraitis su žmona Rose Mary LMA Vrublevskių bibliotekai padovanojo didžiulę vertingų savo knygų (tarp kurių nemažai retų istorinių) kolekcija.

Mykolas Giedraitis gimė 1929 m. Lobzove, prie Derečino (dabar Baltarusija). Tėvas – Tadeušas Giedraitis buvo teisininkas, Lenkijos senatorius, motina – Ana Šostakovska. Ramus šeimos gyvenimas baigėsi 1939 m., kai tėvas sovietinio saugumo organų buvo suimtas ir po dvejų metų (1941) sušaudytas. Motina su vaikais išvežta į Sibirą, iš kur 1942 m. su generolo Vladislavo Anderseno armija išvyko į Iraną, o iš ten (1946) – į Didžiąją Britaniją.

Londono universitete Mykolas Giedraitis studijavo aeronautiką ir taikomąją matematiką, gavo aviacijos inžinieriaus diplomą. Londone sukūrė šeimą; vedė Rose Mary Virginiją Aną Cumpston, su kuria išaugino sūnų ir tris dukteris. 1979 m. persikėlė į Oksfordą, tapo universiteto Orielo koledžo nariu. Tuomet jis atsidėjo istorijos studijoms, ypač gilindamasis į LDK istoriją. Jo mokslinių straipsnių yra paskelbusi Anglijos, Lenkijos ir Lietuvos moksline spauda.

Profesorius Mykolas Giedraitis Lietuvoje gerbiamas dėl meilės Lietuvai, ištikimybės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijai ir idealams. Už nuopelnus Lietuvai jis apdovanotas LDK Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu.

Šiuo straipsniu noriu plačiau supažindinti su Mykolo Giedraičio išgyvenimais prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, būdingais ir to laikotarpio lietuviams Lietuvoje. Tai Mykolas Giedraitis aprašo naujausioje 2009 m. išleistoje knygoje „Crater's Edge: A Polish Family's Epic Journey In Wartime Russia“ (apytiksliai mano vertimu „Kraterio kraštu: ispūdinga lenkų šeimos kelionė karo metų Rusijoje“). Knyga, LMA Vrublevskių bibliotekos direktoriaus Sigito Narbuto patikiniu, yra vėčiausia ir lietuvių kalbą ir numatoma išleisti Lietuvoje.

Toliau trumpai pristatau minėtosios knygos santrauką.

Gyvenimas Lobzove

1926 m. Tadeušui ir Anai Giedraičiams buvo dovanoti dviejų netekėjusių

tetų Elenos ir Marinos Polubinski dvarai Lobzove ir Kotčynėje. Dvarai buvo prastos būklės ir apmokestinti skolomis. Tadeušas ir Ana prisiėmė dvarų atstatymo naštą. Jie pasirinko Lobzovo dvarą pagrindine gyvenamąja vieta, pardavė Kotčynės dvaro žemę ir padarė Lobzovo namų ūkį jų veiklos centru. Seni vaismedžių sodai buvo atsodinti naujomis obelų ir kriaušių veislėmis. Tarp medžių – bičių aviliai, davę savitą Lobzovo medų.

Karas ir suėmimas

1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijos pajėgos atakavo ir įsiveržė į Lenkiją. Mykolo Giedraičio tėvas, Lenkijos Antrosios Respublikos senatorius, paliko šeimą dvare prie Lobzovo ir išvyko į Varšuvą. Atvykęs rugsėjo 6 dieną, rado Parlamentą apleistą, todėl rugsėjo 12 dieną grįžo į Lobzovą rytiniame Lenkijos pasienyje. Po penkių dienų Lenkija buvo užpulta Sovietų Sąjungos, tuokart iš rytų.

Rugsėjo 20 dieną sovietų šarvuočiai atvyko į šeimos dvarą Lobzove. Sovietų Slaptoji policija (NKVD) suėmė Mykolo tėvą Tadeušą Giedraitį ir išvežė jį į Derečino kalėjimą. Mykolas, motina Ana ir dvi jo vyresnės seserys Anuška ir Teresė praleido naktį su tėvu jo kalėjimo kameroje. Jie suprato, kad jų gyvenimas rytinėje Lenkijoje baigėsi.

Deportavimas

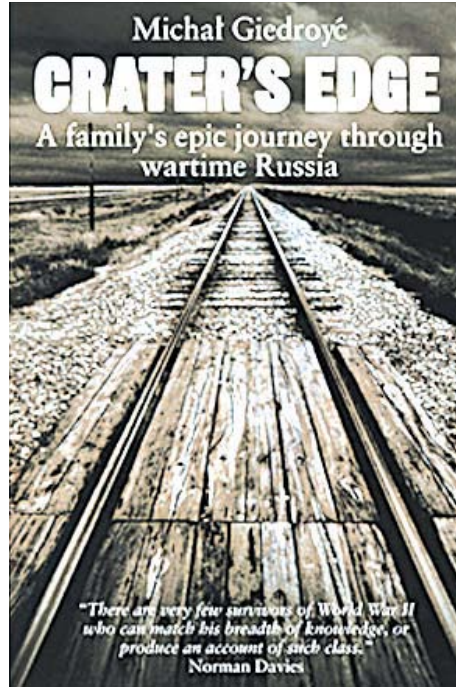
Ana ir jos vaikai buvo paleisti iš Derečino kalėjimo ir priglausti Skibinskių šeimoje Derečine. 1939 m. spalio pabaigoje Derečino kalėjimo kaliniai buvo perkelti į Slanimą. 1940 m. vasario 10 d. sovietai galvijų vagonais deportavo beveik 250 tūkst. Lenkijos piliečių į Sibirą. Giedraičių šeima nusprendė persikelti į Slanimą. Ana dažnai siuntinėjo maisto ir vaistų siuntas vyrui į kalėjimą.

1940 m. balandžio 13 d. sovietų kareiviai pabėdė ir į Giedraičių duris, liepė susirinkti daiktus. Šeima buvo deportuota. Jie buvo nugabenti į stotį ir suvaryti į gyvulinius vagonus. Po dvylikos valandų traukinys pajudėjo. Balandžio 15 dieną jie vyko per Minską ir apie 17 dieną pasiekė Rusijos Smolensko miestą. Balandžio 22 dieną jų traukinys kito Volgos upę prie Kuibyševo. Po dviejų savaitų kelionė traukiniu baigėsi nedidelėje Petuchovo stotelėje. Toliau buvo vežami sunkvežimiais, kol pasiekė Šiaurės Kazachstano kaimą, kadaise vadintą Nikolaevka.

Jie buvo apgyvendinti pas buvusį Rusijos imperijos šaulių pulko kareivį. Name buvo tik du kambariai. Trys lenkų šeimos turėjo gyventi viename kambaryje. Gyvenimas buvo žiaurus. Sibiro žiemos temperatūra dažnai nukrisdavo iki minus 40 laipsnių Celsijaus. Svarbiausias Mykolo motinos rūpestis buvo sumokėti nuomą ir išgyventi.

Nacistinė Vokietija užpuola Sovietų Sąjungą

1941 m. birželio 22 d. nacistinė Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Atsakydama į tai, Sovietų vyriausybė pasirašė susitarimą su Lenkijos vyriausybe tremtyje Londone, kuriuo visi Lenkijos kaliniai ir tremtiniai, laikomi Sovietų Sąjungoje, paleidžiami tam, kad Lenkijos kariuomenė galėtų būti suformuota Sovietų teritorijoje. Lenkijos kaliniai iš visos didelės Sovietų Sąjungos teritorijos vyko į miestą, vadinamą Buzuluk už Pietų Uralo, Rusijoje. Tai buvo

Naujausios Mykolo Giedraičio knygos viršelis

vieta, kur Lenkijos kariuomenės vadas generolas Vladislavas Andersas turėjo įsteigti savo būstinę. 1942 m. kovą Stalinas sutiko evakuoti iš Rusijos į Persiją 30 tūkst. Anderso vyrų.

... Taip vadinama pirmoji evakuacija ... Per savaitę NKVD pateikė 34 traukinius ir tarp kovo 24 dienos ir balandžio 5 dienos pusę lenkų armijos, buvusios sovietų žemėje buvo išvežta į Krasnovodską, o iš ten į Irano uostą prie Kaspijos jūros Pahlavi, panaudojus 17 ar 18 laivų. Nepaprastas šio masinio išvykimo aspektas buvo tas, kad Andersas sugebėjo įtraukti į tai apie 11.000 civilių. (Giedroyc, 2009 98; vertimas – B. J.)

1942 m. liepą Stalinas sutiko leisti visai Anderso kariuomenei išvykti į Iraną.

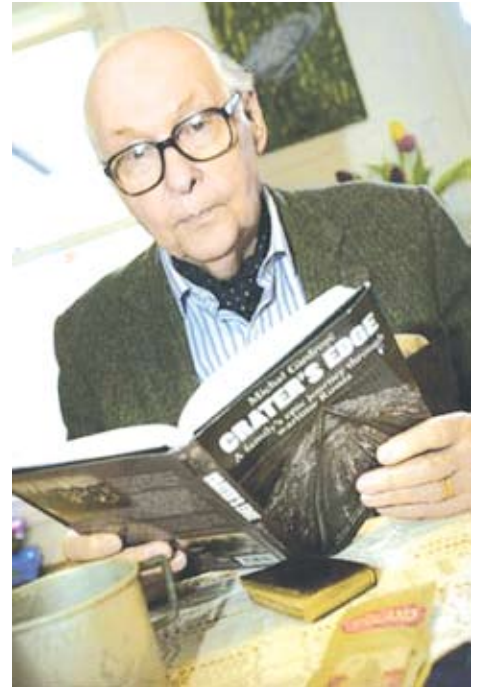
Pabėgimas iš Sovietų Sąjungos

1942 m. vasarą Ana Giedroyc gavo Lenkijos ambasadoriaus prie Sovietų Sąjungos Stanislovo Koto telegramą, kuri leido jai suprasti, kad jie ieško jos vyro. Ji taip pat gavo maisto siuntą iš Kinijos, siuntą dabartinio Lenkijos ambasadorius Japonijoje Tadeušo Riomerio, kuris vykdė Lenkijos tremtiniais skirtą pagalbos programą.

1942 m. birželį Ana Giedroyc gavo Lenkijos armijos siųstus dokumentus, kviečiančius juos į vietovę, vadinamą Guzar, Sovietų–Afganistano pasienyje. Tai buvo pagrindinė to meto Lenkijos armijos priimančioji bazė. Ana nusprendė palikti savo kaimą ir pradėti pavojaus kelionę į pietus. Jie išvyko liepos 2 dieną ir keliavo 100 km iki Petuchovo geležinkelio stoties. Stotyje jie gavo traukinių bilietus į Guzar. Nuvyko į Transsibiro magistralės mazginę Novosibirsko geležinkelio stotį. Čia lenkų puskarininkis padėjo jiems, patvirtindamas jų bilietus suklastotu antspaudu.

Mano mama suprato, kaip tai buvo pavojinga. Bet Novosibirske ji padarė išvadą, kad mūsų kelionė buvo nebe nuovokų kova su priešiška valdžia, bet pavojingas žaidimas už savo gyvybę. (Giedroyc, 2009, 102)

Jų traukinys iš Transsibiro magistralės mazginės Novosibirsko geležinkelio stoties pasuko į pietus Turk-Sib geležinkeliu. Už 2000 km jie pasiekė Taškentą, kur pamatė daug uniformuotų lenkų. Generolo Anderso būstinė buvo Jangi-Jule tik už 30 km.

Mykolas Giedraitis su naująja knyga

Kitą dieną jie iš Samarkando išvyko traukiniu, į Guzar atvyko liepos 15 dieną, po 13 dienų nuo išvykimo iš Nikolaevkos. Tą dieną generolas Andersas davė įsakymą antrajai evakuacijai.

Pirmoji traukinių grupė išvyko į Krasnovodską liepos 30 dieną.... Operacija vyko dvi savaites ir vieną dieną. 45 000 vyrų ir 26 000 civilių gyventojų išvyko iš Sovietų šalies 41 traukiniu ir 25 laivais ... Sąlygos traukiniuose buvo pasibaisėtinos. Ten buvo perpildymas primenantis 1940 metų balandį, bet šį kartą lydėjo epideminės ligos ir subtropikų karštis. (Giedroyc, 2009, 107–108)

Po 7 dienų kelionės, rugpjūčio 20 dieną jie atvyko į Krasnovodską. Iš ten jie laivu rugpjūčio 22 dieną atplaukė į Pahlavi Persijoje. Pagaliau pabėgo iš Sovietų Sąjungos.

Gyvenimas po Sovietų Sąjungos

1942 m. rugsėjį jie atkeliavo į Persijos sostinę Teheraną, iš čia buvo nugabenti į Civilių stovyklą Nr. 3, įrengtą užmiesčio namų parke. Iki spalio jie nusprendė išeiti iš stovyklos į miestą ir patys pasirūpinti savimi. 1944 m. sausį Mykolas įstojo į Lenkijos kariuomenę ir išvyko į Palestiną. Jo motina ir seserys 1944 m. lapkritį atvyko į Beirutą, vėliau visi išvyko į Angliją.

1948 m. Mykolas sužinojo apie tėvo mirtį. Naciams užpuolus Sovietų Sąjungą, NKVD privertė Minsko kalėjimo kalinčius, kur Tadeušas Giedraitis buvo kalinamas, eiti pėsčiomis į Mogiliovą. Jis buvo sušaudytas NKVD, kai nebeturėjo jėgų keliauti pėsčiomis.

Knygos santrauka leidžia suvokti, koks sudėtingas buvo Lenkijos tremtinių ir kalinčių kelias ir kuo jis iš esmės skyrėsi nuo lietuvių tremtinių. Vis dėlto iš santraukos nepaaiškėja, kodėl Stalinas taip „liberaliai“ leido generolui Andersui formuoti lenkų kariuomenę taip toli už fronto linijos, o juo labiau išvykti į Persiją. Smalsu suvokti ir tai, kaip karo sąlygomis lenkai sugebėjo suburti organizaciją, kuri rūpintusi plačiuose Rusijos plotuose išsklaidytais savo tautiečiais. Tikėtina, atsakymą į tą ir daugelį kitų klausimų galėsime rasti pasirodžius knygos vertimui ir lietuvių kalbą.

Nemari ir mėgiama šv. Kaziuko mugė

Aušra VIRVIČIENĖ, Vilnius

Viena seniausių ir mėgiamiausių pavasarinė lietuvių šventė – beveik penkis šimtus metų skaičiuojanti Kaziuko mugė. Lietuvos globėjo Šv. Kazimiero šventė gimė VII a., o XIX a. peraugo į mugę. Ji yra viena ryškiausių kalendorinių švenčių, turinti šimtmečių tradicijas, kiekvieną kartą pristatanti išmoningus rankų darbo gaminius ir neturinti lygių aplinkiniuose kraštuose. Mugė pritraukia kelis šimtus tūkstančių lankytojų. Antrąją mugės dieną vyksta šventinės teatralizuotos eitynės, kuriose dalyvauja, kaip ir senais laikais, žymiausi amatininkai, liaudies meno, senovės amatų propaguotojai. Pernai mugės lankytojus džiugino aukštaičiai, užpernai – dzūkai, šiemet Kaziuko mugę vedė žemaičiai. Kitąmet visų lauks sūduvių dienos. Kaip visuomet, Kaziuko mugės metu galima buvo patenkinti ne tik pilvo, bet ir dvasinius poreikius. Visas tris dienas įvairiausiose Vilniaus miesto vietose vyko Žemaitijos meno mėgėjų kolektyvų pasirodymai, vaikų piešinių paroda „Žvilgsnis į Žemaitiją“, Visų Šven-

tųjų bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios už Žemaitijos krašto žmones, šv. Kotrynos bažnyčioje koncertavo Rietavo, Mažeikių ir Telšių meno kolektyvai, Vilniaus rotušės aikštėje demonstruota vizualinė projekcija LED vaizdo ekrane „Žemaitijos panorama“. Į Kaziuko mugę suguža ne tik atokiausių Lietuvos kampelių, bet ir kaimyninių šalių amatininkai. Šiomet sulaukta svečių iš Latvijos, Lenkijos ir Estijos. Be tradicinių mugės akcentų, Kaziuko mugėje prekiaujama socialiai remtinų asmenų, globos namų auklėtinių dirbiniais. Mugėje visada gausu ne tik liaudies meistrų pagamintų daiktų, bet ir renginių. Kaziuko mugės svečiai atkreipė dėmesį į tai, jog šiemet mugėje itin gausu maisto produktų – rūkytų sūrių, mėsos, žuvies, saldumynų, giros ir alaus. Tačiau pats svarbiausias mugės atributas visais laikais buvo ir yra verba, gaminama iš išdžiointų margų gėlių ir žolių.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

UAB „Karališka kibininė“ restoranų tinklo direktorė Daiva Žemaitienė ir darbuotoja Svetlana Pavlovskaja kvietė paskanauti sultingų įvairių rūšių kibinų

Antanas Pilvelis pristato savo laikraštį „Lietuvos Aidą“

Iš kairės: Steponas Lukoševičius bei Vytautas Bogušis

Kultūra

Įteiktos pirmosios 1918 m. Nepriklausomybės Akto signataro Donato Malinausko fondo premijos

Apie 1918 m. Nepriklausomybės Akto signatarą Donatą Malinauską kasmet sužinome vis daugiau. Nepelnytai šis garbus ir ypač Lietuvos valstybingumui nusipelnęs žmogus iligus dešimtmečius buvo paliktas istorijos nuošalėje. Sulig Nepriklausomybės atkūrimu vieną įdomiausių mūsų valstybės XX a. asmenybių iš istorinės užmaršties ėmėsi traukti signataro giminaičiai – Tadas Stomma ir Viktoras Jencius-Butautas. Taip pat politologas Raimundas Lopata, parašęs pirmąją ir dar 1997 m. „Vorutos“ leidyklos išleistą knygą *Nepriklausomybės akto signataras Donatas Malinauskas*. Antrąją – 2011 m. VŠĮ Vorutos fondas išleista Viktoro Jenciaus-Butauto knyga *1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas*.

Vilniuje, Šv. Mikalojaus bažnyčioje, buvo aukojamos šv. Mišios už ypač sostinei ir lietuvybei nusipelnusio bajoro Donato Malinausko atminimą. Juk jei ne D. Malinauskas, iligus dešimtmečius – nuo 1900 m. iki 1939 m. lietuviai nebūtų turėję nė menkiausių galimybių klausytis šv. Mišių gimtąja kalba. Tik šio bajoro pastangomis Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje per Rusijos, o vėliau ir Lenkijos okupaciją

Mišios buvo laikomos lietuviškai.

Šiųmetines šventines mišias aukojo Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas, dekanas Medardas Čeponis ir monsinjoras Alfonsas Svarinskas, kuris susirinkusiesiems papasakojo apie Nepriklausomybės Akto signatarą Donatą Malinauską bei jo indėlį į Nepriklausomybės atkūrimą bei lietuvių ir lietuviško žodžio sklaidą carinės Rusijos nualintoje Lietuvoje, o ypač – Vilniaus krašte. Po šv. Mišių D. Malinausko giminaitis, knygos apie signatarą autorius Viktoras Jencius-Butautas įteikė Donato Malinausko vardo premijas. Jomis pagerbti monsinjoras Alfonsas Svarinskas ir nacionalinio istorijos laikraščio „Voruta“ steigėjas ir vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius. Viktoras Jencius-Butautas pabrėžė, kad „1918 metų Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Donato Malinausko premija skiriama asmeniui, kuris yra prisidėjęs prie Lietuvos nepriklausomybės stiprinimo, laisvės idėjų platinimo, valstybės istorijos garsinimo bei žmonių gerovės kėlimo ir kuriam artimos Donato Malinausko puoselėtos vertybės.“

*Vorutos inform.
Juozo Vercinkevičiaus nuotr.*

Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje įteiktos Donato Malinausko fondo premijos. Iš kairės: kalba Viktoras Jencius-Butautas, kleb. dek. Medardas Čeponis ir mons. Alfonsas Svarinskas

Buvusią Didžiokų prabangą mena tik aukštaūgiai parko medžiai

Monika RYBELIENĖ, Molėtai

Didžiokų parkas

Gerai išsilaikiusiame pastato viduje vyksta akustinės muzikos koncertai, poezijos vakarai

Jei kada važiovote ar ketinate važiuoti iš Vilniaus senuoju keliu Molėtų link, grožėdamiesi nuostabia šio krašto gamta, pravažiavę Giedraičių gyvenvietę, pradėkite dairytis ir pakelėje pamatę buvusią dvarvietę... stabtelėkite. Šioje vietoje išlikęs Kazokų sodžius, kuriame kažkada gyveno didingi grafai Didžiokai. Jų buvusių išpūdingų dvaro rūmų seniai neliko ir didžius statinius mena tik aukštaūgiai parko medžiai bei kitapus kelio, ant kalnelio, stūksanti sena koplyčia – Didžiokų šeimos mauzoliejus. Ne kartą kovų ir pokarių metais koplyčia-mauzoliejus buvo išniekinti. Sovietmečiu šiame statinyje savo dirbtuves buvo įsirengęs skulptorius Aloyzas Smilingis, čia kūrė ir Lietuvos dailės akademijos studentai. Didžiokų koplyčios aplinka buvo papuošta akmeninėmis skulptūromis, skulptorius kartu su studentais iškirto krūmokšnius, išmėžė iš koplyčios šiukšles. Ši vieta tapo jaukia, patrauklia apsilankymams, pasivaikščiojimams, o kartu buvo išsaugotas ir architektūros paminklas nuo piktavalių niokojimo.

Buvusio dvaro istorija

XVI–XVIII a. Didžiokų dvarui didesnę reikšmę turėjo ne sostinė, o šalia esantys Videniškių, Giedraičių, Dubingių, Balninkų kaimai. Šiame dvare šeiminkavo grafai Jalinskiai, Ivickai. Pavadinimą dvaras gavo po karo nuo Didžiokų kolūkio pavadinimo. Kaip minima rašytiniuose šaltiniuose, XVIII–XIX a. jis buvo vadinamas Didžiadvariu, dar kartais Lauryniškių ar Giedraičių dvaru. Jis nuo seno priklausė kunigaikščiams Giedraičiams. Giedraičiai buvo 4 dekanato sostinė, turėjusi Didžiokuose koplyčią. 1682 m. viena Didžiadvario valda atiteko J. V. Počobutai, kuris 1725 m. ją pardavė M. Pušickui, o dalį – Lauciu Sorokai. XVIII a. pab. dvaras priklausė generolui J. Jelenskiui, nuo 1842 m. dvarą valdė Vilniaus pakamorė G. Jelenskis, nes šį turtą jam paliko generolo J. Jelenskio našlė Teresė. 1861 m. Didžiadvaris su Ambraziškių ir Timoniškių palivarkais atiteko B. Jelenskiui su visa žeme, miškais ir vandenimis bei visais dvaro pastatais – mū-

riniu bravoru, mediniu malūnu ir karčema. Visą turtą B. Jelenskis 1883 m. testamentu užrašė savo žmonai. Apie 1914 metus dvaras buvo įkainojamas 50 624 rubliais ir 46 kapeikom. Dvaro pagrindinis gyvenamasis pastatas buvo mūrinis, dviaukštis, buvo gražus parkas, vaisių sodas.

Labiausiai Didžiokų dvaras atgijo, išsi-puošė XIX a. pabaigoje–XX a. pr., kai jame šeiminkauti pradėjo grafas Kostas Jelenskis ir Didžiokų kaime pasistatė didžiulį dvarą, koplyčią-mauzoliejų ir dvarvietėje pasodino daug medžių. 1936 metais dvaras buvo parduotas Mykolui Deveniui. Mauzoliejuje tuo laiku buvo palaidota grafų Jelenskių giminė.

Ką „kolūkis“ padarė su kultūriniu paveldu?

1941 metais Deveniai buvo ištremti į Sibirą, o dvaras buvo nuniokotas kolūkių kūrėjų ir galiausiai išsprogdintas. Koplyčia buvo panaudota kaip atliekų sandėlis, kars-tai su palaikais išmesti ir išniekinti. Vėliau buvo sumanyta koplyčią išrinkti, tačiau paskirtieji žmonės negalėjo to padaryti dėl ir jiems patiems nesuprantamų priežasčių, kaip rašoma viename iš Kazimiero Strazdo straipsnių, ...kad būtų galima nuardyti tvarkin-gai plytas, reikėjo lipti ant stogo, nuimti kryžių, nuplėšti skardą, tačiau tokio drąsaulio neatsirado, niekas nedrįso draskyti šventovės. Tuometės valdžios įsakymams nepaklusę žmonės buvo atleisti iš darbo, tačiau koplyčia taip ir liko neišardyta. Iki šiol manoma, kad ją saugo gerosios dvasios.

Prisikėlė naujam – kultūriniam – gyvenimui

1965 metais koplyčią „atrado“ skulpto-rius Aloyzas Smilingis ir ją sutvarkęs ten įrengė kūrybines dirbtuves, joje apsigyveno su šeima ir kūrė iki 1991 metų. Po to išvyko į Vilnių, o koplyčia iki 1998 metų liko neprižiūrima ir niokojama... Tuomet po Mo-lėtų rajoną pradėjo sklandyti legenda apie

Nuo kelio puikiai matoma koplyčia ir magnetas traukia lankytojus

koplyčios sienas saugančius vaiduoklius. Jaunimas po kelis traukdavo prie Didžiokų koplyčios ir bandydavo joje nakvoti, tačiau retam kuriam pavykdavo naktį praleisti. Kodėl? Iki šiol tikslų žinių nėra.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Didžiokų koplyčia įgijo teisėtą šeimini-nką. Paveldėjimo teise pastatą atgavo Seimo nario Kazio Bobelio žmona Dalia Devenytė- Bobelienė. Įgijusi teisę į išlikusį nekilnojamąjį turtą, nepanoro koplyčios naudoti komerciniams tikslams, parduoti ar išnuomoti vertėivoms arba laikyti statinį

tuščią. D. Bobelienė geraširdiškai skyrė ko-plyčią molėtiškių kultūros reikmėms. Čia organizuojamos fotografų, tautodailininkų ir profesionalių menininkų darbų parodos, literatų kūrybos vakarai, jaunimo dainuo-jamosios poezijos šventės. Seni žmonės kalba, kad kultūros renginių skleidžiamos geros emocijos ramybę suteikė ir ilgai čia nerimusioms dvasioms.

Nuotraukos iš asmeninio autorės archyvo

Knygnešiai lietuvių spaudos draudimo metais

Rasa Genovaitė PRANIULIENĖ, Vytauto Didžiojo universiteto „Rasos“ gimnazijos istorijos mokytoja metodininkė

Spaudos draudimas – dėsningas ir kryptingas carinės imperijos noras pavergti tautą, atimti iš jos laisvę, raštą, kalbą, kultūrą ir net tikėjimą.

1864–1865 m. generalgubernatoriai M. Muravjovas ir K. Kaufmanas uždraudė lietuvišką spaudą lotyniškais raidėmis ir parengė lietuviškiems spaudiniams pritaikytą rusų raidyną – „graždanką“.

Slaptosios mokyklos buvo intensyviai persekiojamos: atskleidus jų buvimo vietą, jos buvo uždaromos, o jų rėmėjai, mokinių tėvai ir mokytojai baudžiami (maksimali bausmė – 300 rub. arba trys mėnesiai kalėjimo). Tik 1906 m. buvo panaikintas įstatymas, baudžiantis už slaptą vaikų mokymą.

Pasipriešinimas rusinimui vyko ir gimnazijose. Mintaujos gimnazistai parašė popiežiui ir Rusijos švietimo ministrui kreipimąsi, reikalaujanti religinių išitikinimų laisvės. 1896 m. caras išleido įsaką, leidžiantį katalikams moksleiviams nelankyti stačiatikių pamaldų.

Kaune veikė keturi knygnešystės centrai: a) katedra, kur dirbo vyskupas M. Valančius, b) slapti lietuvių būreliai Žemaičių kunigų seminarijoje po 1863–1864 m. sukilimo perkeltose į Kauną, c) berniukų lietuvių mokinių organizacija ir d) pavieniai knygnešiai.

Kaunas spaudos draudimo metais buvo tartum sandėlys lietuviškoms knygoms gabenti po visą Lietuvą, netgi į Rusiją. Šiandien Knygnešių sienelėje iškalto septynių Kaune dirbusių ir besimokiusių dvasininkų pavardės – vyskupo M. Valančiaus ir seminaristų A. Bizausko, P. Dogelio, K. Eitutavičiaus,

A. Grinevičiaus, M. Kaziliausko ir J. Tumo.

Vyskupas Motiejus Valančius, ištremtas į Kauną, tapo knygnešystės pradininku Lietuvoje. Motiejus Valančius suorganizavo leidybos ir platinimo struktūrą, kurią palaikė Lietuvos gyventojai. Knygos ir kiti leidiniai buvo spausdinami Mažajoje Lietuvoje, taip pat JAV ir Anglijoje.

Motiejus Valančius pirmasis savo brošiūroje „Vargai Bažnyčios katalikų Lietuvoje ir Žemaičiuose“ viešai pasmerkė lietuvių spaudos uždraudimą. Vyskupo M. Valančiaus organizacija veikė trejus metus 1867–1870 m., kol ją išdavė Šėtos klebonas.

Lietuviškas knygas iš Rytprūsių knygnešiai slapta gabeno į Lietuvą. Sulaikyti knygnešiai buvo baudžiami piniginėmis baudomis ir trėmimu į Sibirą.

Knygų leidybą gyventojai rėmė lėšomis, spauda buvo plačiai perkama ir skaitoma.

Spaudos draudimo metais užsienyje buvo išspausdinti 1332 leidiniai, o caro vyriausybė lietuviškų knygų „graždanką“ išspausdino tik apie 60 pavadinimų – tai sudarė tik truputį daugiau nei vieną procentą visų lietuviškų knygų, išspausdintų svetur spaudos draudimo metais.

1904 m. carui ir įvairioms valdžios įstaigoms buvo įteikti 76 kolektyviniai valsčių ir parapijų gyventojų prašymai dėl spaudos grąžinimo.

1900 m. Tarptautinėje Paryžiaus parodoje lietuvių įrengė stendą. Buvo išspausdintas lietuviškų knygų, išėjusių Lietuvoje ir užsienyje katalogas, kuriame atsispindėjo kovos už lietuvišką spaudą rezultatai.

Nuotr. iš integruotos istorijos ir lietuvių k. pamokos „Knygnešių keliais“

1904 m. balandį caras patvirtino Rusijos ministrų komiteto sprendimą leisti visoje Rusijos imperijoje spausdinti lietuviškus raštus lotynų raidėmis. Kova dėl lietuviškos spaudos grąžinimo, trukusi 40 metų, pasibaigė neabejotina pergalė.

Gimnazijos mokiniams organizuojamos ekskursijos knygnešių keliais po Lietuvą ir Kauną. Vedamos pamokos Kauno pedago-

giniame muziejuje, su mokiniams aplankome Karo muziejaus sodelio Knygnešių skverelį, knygnešių kapus ir koplytstulpius.

Rusinimo politikos Lietuvoje pagrindinis tikslas – paversti jos gyventojus lojaliais Rusijos piliečiais ne tik nebuvo pasiektas, bet, priešingai, plintanti lietuviška spauda skatino nacionalinės savimonės formavimąsi.

Pro memoria

Eilėraščiai neleis poetui išeiti užmarštin

Jelena GARLIAUSKIENĖ, Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijos mokytoja

Albertas Skyrelis

Paskutinę Vilniaus knygų mugės dieną, sekmadienį, vasario 26-ąją, mirė poetas, redaktorius, vertėjas, Lietuvos ir Rusijos rašytojų sąjungos narys, lyrikas, satyrikas, Lietuvos „Spindulio“ mokytojų literatų draugijos narys, lietuvių kalbos mokytojas ekspertas **Albertas Skyrelis**.

Poetas gimė 1936 metų sausio 2 dieną Puotiskės kaime, Švenčionių rajone. Mokėsi Gudelių pradinėje ir Adutiškio vidurinėje mokyklose. Baigė Vilniaus pedagoginį institutą. Nuo 1961 metų iki pensijos dirbo Vilniaus rajono Eitminiškių pagrindinėje mokykloje. Parašė vadovėlių „Lietuvių kalba lenkų ir rusų mokyklų VI kl.“ Yra išleidęs apie 10 autorinių knygų. Jo kūryba buvo spausdinama ir almanachuose „Lėkimas virš žemės“, „Ties rugsejo taku“, „Su mylimaisiais nesisiskirti“...

Paskutinė knyga „O aš einu“ – tai lyrika,

Alberto Skyrelis stalas

satyra ir vertimai. Gražiai išleista, storais viršeliais, kaip dovana skaitytojui. Kitos knygos buvo kuklesnės, tokios, koks kuklus buvo pats autorius.

Nors Nemenčinėje nedirbo, tačiau čia teko gerbiama poetui dažnai lankytis. Važiuodamas iš Vilniaus arba į Vilnių per Nemenčinę, čia užsukdavo į miesto biblioteką, pabendraudavo su pažįstamais, bendraminčiais, netyčia sutiktais, arba anksčiau susitaręs.

Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijos mokiniai ir mokytojai gerai pažįsta

Alberto Skyrelis kūrybą, nes jis čia gana dažnai svečiuodavosi literatūrinuose renginiuose. Paskutinį kartą savo kūrybą skaitė 2010 metais popietėje „Literatūrinis ruduo“ prie Parčevskio dvaro. Mielai redagavo pradedančiųjų spausdinti Nemenčinės mokytojų literatų Neringos Januševičienės, Audronės Vingelienės ir šio straipsnio autorės knygas.

Su poetu susipažinau dar tarybiniais laikais, kai mūsų gimnazijos mokytojai važiavo į Rusijos Riazanės miestą, Konstantinovo kaimą, didžiojo poeto Jesenino gimtinę.

Albertas Skyrelis vyko kartu kaip ilgametis Jesenino sūnaus draugas. Jis daug pasakojo apie žymų rusų poetą, skaitė jo eiles. Ant mūsų rajono rašytojo Alberto Skyrelis stalo iki dabar poetas Sergejus Jeseninas žvelgia iš nuotraukos.

Liūdime visi, kurie pažinojome Albertą Skyrelį ir Jo kūrybą. Liūdime literatai, poezijos mylėtojai, suaugę Jo mokiniai, kaimynai... Liūdi, eilėraščiai, knygos, rašytojo darbšti plunksna...

Nužydėjo romantiškos dienos
Lyg gegužiai – skausmingai žali.
Atminty liko viskas. Ir vienas
Aš kaip kryžius – likau pakely.

Norėtusi viską vėl pradėti iš naujo,
Kovoj už gėrį širdimi atgimt...
Bet dienos eina – rūšiai reikalauja
Gyvent ir šviest sukrūvinta širdim...

Lyg mirties pranašai – abejonės
Sklando lapais ir krenta ant šilo jos...
Dar negrokkit man rekviem, žmonės,
Nesuspėjau ištarti, kad myliu jus.
(Albertas S.)

– Toks vienišas buvai ir niekam nesi-skundei, mielas poete. Daug dirbai, kitiems padėdavai suprasti gyvenimo filosofiją. Tik eilėraštis išduoda tavo vienetą. Bet Tu su ja susidraugavai, su poezija susituokei. Tikiu, kad iš dangaus mums siųsi savo neparašytas mintis, nebaigtus posmus. Mes nepamiršime Tavo geranoriškumo ir skaitysime Tavo knygas. Rašysime, stengsimės neapvilti. O Tu pamosi vyturėlio sparnu ir pagirsi. Kaip visada... Gyvenimas tęsiasi... Eilėraščiai neleis poetui išeiti užmarštin...

D. Buinickaitės nuotr. Viešnia iš JAV Marija Remienė A. Kmieliausko kūrybinėje dirbtuvėje. Iš kairės: Marija Remienė, Rita Kmieliauskienė (†2010 m.) ir Antanas Kmieliauskas, 2005m

DIDŽIAI GERBIAMAS PROFESORIAU ANTANAI KMIELIAUSKAI,

Sveikinu Jus garbingo gyvenimo jubiliejaus proga.

*Jūsų gyvenimo kelias buvo tiesus,
Nes Dievas suteikė palaimą ir talentą.*

*Tebūna visos Jūsų dienos gražios
lyg gaivinanti versmė.*

*Linkiu Jums stiprios sveikatos, ilgų metų,
Dievo palaimos,
ir dar daug metų dalinti savo talentą kitiems.*

**Marija Remienė
Čikaga, JAV**

Muziejus laikraštyje Nr. 8 (217)

Lietuvos krikštui 625

2012 m. minimos 625-osios Lietuvos krikšto metinės. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė – paskutinė pagoniška Europos valstybė – krikštą priėmė 1387 m. LDK tapus krikščioniška valstybe pagaliau buvo panaikinta valstybės politinė izoliacija, o ilgametis priešas Vokiečių ordinas neteko pagrindinio preteksto (krikščionybės skleidimo) puldinėti lietuvių žemes.

Apie krikšto priėmimo galimybę ir perspektyvą galvojo beveik visi LDK valdovai, valdę iki 1387 m. Tačiau dėl įvairių aplinkybių krikšto akcijos žlugdavo. Tik vienintelis Lietuvos karalius Mindaugas 1251 m. buvo sėkmingai priėmęs katalikų tikėjimą. Tiesa, istoriniuose šaltiniuose esanti informacija rodo, kad karalius nebuvo tapęs nuoširdžiu kataliku. Krikštas Jam tebuvo gudrus ir naudingas politinis veiksmas. Po Mindaugo mirties naujo valdovo kataliko Lietuvai reikėjo laukti daugiau nei šimtą metų. Religijos klausimą, ypač XIV a. Europos valstybės valdovas turėjo spręsti vadovaudamasis ne tik žmogiškais jausmais – pagarba ir atsidavimu protėvių tikėjimui, bet ir pragmatiskumu,

siekiant realios naudos savo valstybei ir sau kaip valdovui. Tad nieko keisto, kad didžiųjų kunigaikščių darbotvarkėje visad išskildavo krikšto klausimas.

I valdžią atėjusi naujoji Gediminaičių karta, kurios priešakyje buvo Vytautas ir Jogaila, puikiai suvokė krikšto priėmimo svarbą ir naudą. Pagoniška Lietuva buvo izoliuota krikščioniškos Europos politinėje erdvėje, o siekis apkrikštyti pagonis, buvo pagrindinis Vokiečių ordino pretekstas puldinėti lietuvių žemes. Ordino vadovybė, be abejo, nenorėjo, kad Lietuva priimtų krikštą iš kitos valstybės. Aišku, kad LDK valdovams krikšto priėmimo iš Ordino galimybė buvo absoliučiai nepriimtina – tai būtų ilgamečio priešų viršenybės pripažinimas. XIV a. pab. Jogailai atsirado galimybė apkrikštyti Lietuvą apeinant Ordiną ir krikštą priimant iš Lenkijos. Pačiam Lietuvos didžiajam kunigaikščiui buvo pasiūlytas Lenkijos karaliaus sostas.

1385 m. buvo pasirašyta Krėvos sutartis, kurios viena iš pagrindinių sąlygų Jogailai buvo Lietuvos apkrikštyjimas. 1387 m. jau

Medalio projektas. Skirtas Lietuvos krikšto 600 m. jubiliejui. Aut. V.Kašuba, JAV, XX a. 9 deš. V. Neliubino nuotr.

tapęs Lenkijos karaliumi, Jogaila atvyko į Lietuvą ir pradėjo krikšto akciją. Kartu su karaliumi atvyko ir lenkų kunigai, kurie krikštijo lietuvius. Buvo krikštijama didelėmis grupėmis, kurios gaudavo vieną krikšto vardą. Krikšto procesą stebėdavo Jogaila ir Vytautas – valdovų dalyvavimas ir pavyzdys buvo svarbus jų pavaldiniams. Apsikrikštyję lietuviai dovanų gaudavo naujus baltus marškinius. Buvo naikinami

senieji pagoniški stabai: kertamos šventosios girios, užmušinėjami žalčiai, griaujami aukurai, gesinama šventoji ugnis. Jogailos įsakymu Vilniuje, buvusios pagonių šventyklos vietoje, pastatyta nauja katedra, o 1388 m. buvo įšventintas Vilniaus vyskupas, kuriuo tapo lenkų pranciškonas Andrius. Lietuvoje buvo kuriama Bažnyčios organizacija. Lietuvių bajorai buvo krikštijami atskirai. Tais pačiais 1387 m. Jogaila suteikė dvi privilegijas bajorams katalikams: vasario 17 d. privilegija patvirtino jiems valdomų žemių tėvonines teises, o vasario 22 d. privilegija uždraudė katalikų ir stačiatikių santuokas. Taip pat 1387 m. kovo 22 d. Merkinėje Jogaila suteikė Vilniui Magdeburgo (savivaldos) privilegiją. Tai buvo pirmoji Magdeburgo privilegija suteikta Lietuvos miestui.

Vokiečių ordinas Lietuvos krikšto nepripažino, laikydamas jį tik parodomąja akcija. Tačiau, svarbiausia buvo tai, kad popiežius Urbonas VI pripažino Lietuvos krikštą 1388 m. balandžio 17 d. ir 1389 m. balandžio 19 d. bulėmis. Lietuvos politinė izoliacija buvo panaikinta. Tiesa, 1387

m. buvo pakrikštyta ne visa Lietuva – iki 1413 m. nepakrikštyta liko Žemaitija.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomas Vytauto Kašubos sukurtas medalio reverso gipsinis projektas, skirtas krikščionybės įvedimo Lietuvoje 600 metų jubiliejui. Medalis yra 315 mm skersmens, jame pavaizduotas kryžius ir Vilniaus katedra su varpinės bokštu, bei Vytis skyde. Medalyje yra du atskiri tekstai: „MINDAUGAS filius specialis sanctae romanae ecclesiae / Innocentius IV“ (Mindaugas ypatingas Šv. Romos bažnyčios sūnus / Inocentas IV); „JOGAILA VYTAUTAS vicarii cenerales sanctae romanae ecclesiae pro temporaliens Martinus V“ (JOGAILA VYTAUTAS Šv. Romos bažnyčios pagrindiniai vikarai / Martynas V). Pagal šį projektą 1987 m. Niujorke buvo nukalti dviejų dydžių 1 ir 3 colių skersmens medaliai, pagaminti iš įvairių metalų.

Muziejininkas Tomas Petrauskas

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 9 (218)

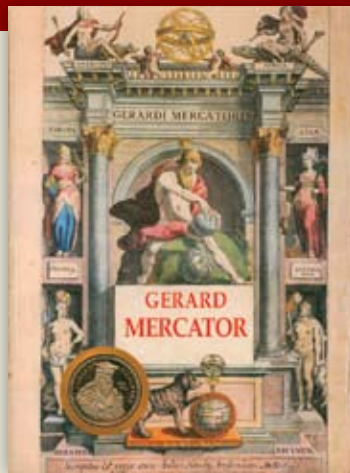
Gerardui Merkatoriui 500

Gerardas Merkatorius (lotyniškai *Gerhardus Mercator*, olandiškai *Gerard de Kremer*; 1512–1594) – flamandų geografas, kartografas ir matematikas, sudaręs ir išleidęs daug to meto žinomo pasaulio, atskirų žemynų ir valstybių originalių žemėlapių.

G. Merkatorius mokėsi Leuveno universitete, kurį baigė 1532 m. ir kartu su geografu bei braižytoju Raineriu Gemu-Fryzu pradėjo ruošti Žemės ir Mėnulio gaublius, gamino tikslus braižybos ir astronomijos instrumentus. 1538 m. Merkatorius sudarė pasaulio žemėlapi, kuriame pirmą kartą pažymėjo Pietų žemyną (*Terra Australis Incognita*). Šis darbas išgarsino Merkatorių, todėl jam buvo pavesta sudaryti Flandrijos žemėlapi, kurį jis paruošė 1540 m. Po to Šv. Romos imperijos imperatorius Karolis V užsakė Merkatoriui paruošti tikslus astronominius instrumentus. Tais pačiais metais kartografas sudarė Žemės gaublį.

1544 m. G. Merkatorius buvo areštuotas dėl kaltinimų erezija ir po išlais-

vinimo persikėlė į Duisburgą Vokietijoje, kur dirbo iki mirties. 1544 m. jis išleido 15 lapų Europos žemėlapi, kuriame pirmą kartą teisingai pavaizdavo Viduržemio jūrą, ištaisydamas nuo antikos laikų darytas klaidas. 1564 m. sudarė 8 lapų Britų salų žemėlapi, 1569 m. parašė knygą *Chronologia* apie kartografinius ir astronominius darbus. Daug laiko Merkatorius skyrė žemėlapių koregavimui vis atnaujinamiems Ptolemėjaus „Geografijos“ leidimams, vėliau atsidėjo savo žemėlapių rinkinių ruošimo darbams. 1585 m. išėjo pirmasis Merkatoriaus tomas su 51 Prancūzijos, Belgijos ir Vokietijos žemėlapiu, 1590 m. – antrasis tomas su 23 Italijos ir Graikijos žemėlapiais, o trečiąjį tomą jau po autoriaus mirties 1595 m. išleido jo sūnus Rumboldas (1541–1600). Merkatorius sukūrė ir pritaikė kartografijoje visiškai naują žemėlapių sudarymo principą – lygiakampę cilindrinę projekciją, kuri vadinama tiesiog „Merkatoriaus projekcija“ ir šis kartografinis modelis naudojamas

Lankstinukas su moneta, skirtas G. Merkatoriaus 500-osioms gimimo metinėms. 2012 m.

žemėlapių sudarymui iki šiol.

Merkatorius pirmasis panaudojo „Atlaso“ terminą žemėlapių rinkiniams pavadinti. Iki jo žemėlapių rinkiniai neturėjo apibendrinančio pavadinimo. Pirmąjį klasikinį atlasą 1570 m. išleido

Abrahamas Ortelius, pavadinęs jį „*Theatrum orbis terrarum*“, tad jei būtų išgalėjusi orteliškoji tradicija, žemėlapių rinkinius ir dabar, ko gero, vadintume „teatrais“. G. Merkatoriaus ir jo įpėdinių nuo 1595 iki 1666 m. įvairiomis kalbomis išleistų žemėlapių rinkiniai vadinosi „*Atlas sive cosmographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura*“. Merkatoriaus Atlaso antraštinėje graviūroje vaizduojamas legendinis Mauritanijos karalius Atlasas, antikos dievo poza sėdintis soste ir tarsi žaidžiantis su dangaus ir žemės sferomis, studijuojantis, modeliuojantis jas. Šis vaizdas puikiai matomas lankstinuke, išleistame G. Merkatoriaus 500 – ujų gimimo metinių proga. Jame įkomponuota suvenyrinė moneta, kurios reverse pavaizduotas įžymus kartografas G. Merkatorius, averse – Belgijos herbas. 1969 m. G. Merkatoriaus 375 – osioms mirties metinėms paminėti Vokietijoje buvo išleista sidabrinė 5 markių nominalo moneta. Jos reverse atlaso fone pavaizduotas pusiau profiliu G.

Merkatoriaus portretas ir užrašas: GERARD MERCATOR · 1512-1594. Monetos briaunoje tekstas: TERRAE DESCRIPTIO AD USUM NAVIGATIONIS.

Be daugybės kitų nuopelnų kartografijai, G. Merkatorius buvo ir pirmojo Lietuvos žemėlapių autorius. Iki jo Lietuva žemėlapiuose būdavo vaizduojama kartu su kitomis valstybėmis (dažniausiai su Lenkija) arba platesniame Vidurio ir Rytų Europos areale, o Merkatoriaus Atlaso trečiame tome, išleistame Duisburge 1595 m., Lietuvai buvo paskirtas atskiras žemėlapis, pavadintas „LITHVANIA“. Šis žemėlapis buvo išspausdintas penkiomis kalbomis 20 kartų Merkatoriaus vardu pavadintuose, bet jau įpėdinių išleistuose atlasuose 1595–1634 m. Taip pat buvo leidžiami to paties žemėlapių mažesni variantai (apie 20 leidimų).

Algimantas Muzikevičius

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Lietuva – lietuviams! Kas netinka?

Gintaras SONGAILA, LR Seimo narys, Tautininkų sąjungos pirmininkas

Atkelta iš 1 p.

Kovo 11-osios eitynės

tapatinama su „Lietuvos piliečio“ sąvoka tokiu pat būdu, kaip prancūzais paprastai yra vadinami visi Prancūzijos piliečiai.

Net jei ir sutiktume su „politinės tautos“ samprata, kuri esą, jau nebeteri nieko bendra su lietuviškumu, ji vis tiek nebus tapati „pilietinei visuomenei“. Jau vien dėl to, kad konstitucinė „politinė tauta“ apima ne tik gyvąją kartą, bet ir visas praeities bei ateities kartas, kol tik gyvuoja ši valstybė (kartais – tikrovėje, o kartais – jau tik istorinėje atmintyje). Juk sprenddami valstybės reikalus, tęsiamie protėvių darbus ir rūpinamės vaikų vaikais. Istorijoje gyvenantis socialinis tautos kūnas (anot M. Riomerio) įvelkamas į nuo laiko nepriklausantį konstitucinį valstybės apvalkalą. Taigi, naujausiųjų laikų konstitucinė „Tauta“ net formaliai neįsitenka į individualistinį supratimą, pabrėžiantį tik šiandien gyvenančio piliečio teises ar asmeninius interesus.

Tačiau taip pat nepamirškime, kad ši „politinė tauta“ nenusileido iš kosmoso. Konstitucijoje aiškiai deklaruojama, kad jos šaknys ir tradicija yra lietuviškos. Taigi, tai nėra vien abstrakti, nežinia su kuo susijusių piliečių visuomenė. Ši tauta yra susijusi su savo kalba, istorine atmintimi, kultūros paveldu. Ši tauta yra susijusi su per kartų kartas kuriamą nacionaline kultūra, su lietuviška vieša bendravimo ir reikalų tvarkymo erdve, kuri padeda kurti bendrąjį gerį. Kitų tautybių piliečiai ir svečiai privalo gerbti šią erdvę, kuri yra vieninteliai lietuvių tautos namai. Kita vertus, ar kas sako, kad ši valstybė yra skiriama tik lietuviams?

Latvija – latviams ar rusams?

Daug ko pamoko tik ką įvykęs referendumas Latvijoje, kai imperinės Rusijos jėgos mėgino įpiršti Latvijai antrąją valstybinę kalbą („prisvojitį gosudarstvennij status ruskomu jazyku“). Mėginimas aiškinti, kad latvių kalba yra tik patogus būdas tvarkyti viešuosius reikalus, deja, nepakankamas. Nes latvių kalba Latvijos valstybėje nėra kaip nors atsitiktinai, tik dėl patogumo ar kokio nors laikino pilietinės visuomenės susitarimo pasirinkta viešo bendravimo kalba. Rusakalbės Latvijos šalininkai pateikė daug argumentų, kad valstybinė rusų kalba ne tik būtų patogi didelei daliai Latvijos piliečių, bet ir ekonomiškai naudingesnė, esą perspektyvesnė.

Ši argumentacija, beje, primena kai kurių asmenų Lietuvos konservatorių vadovybėje

idėjas, kad šiandien lietuviškas patriotizmas turi keistis, kaip antai – valstybės tarnautojų privalomoji antroji kalba turėtų būti anglų. Juk Lietuva tuomet taptų „konkurencingesnė“. Viešieji užrašai galėtų būti ir lenkiški – juk tuomet pagerėtų santykiai su kaimynine valstybe, tai būtų ekonomiškai naudinga, modernu, „neetnocentriška“.

Beje, turbūt ne visi rusų kalbos suvalstybinimo Latvijoje šalininkai – tai nepriklausomos Latvijos valstybės prieštai. Sprendžiant iš rusakalbės žiniasklaidos Latvijoje, didelė jų dalis tiesiog kitaip išvaizduoja Latvijos ateitį. Jie siūlo vietoj „latvių“ (latiši) sąvokos naudoti „latviečių“ (latvijci) sąvoką. Jie siūlo kurti naują bendriją, anot jų – naują „politinę tautą“, kurioje vienodomis teisėmis gyventų latvių ir rusų kultūros. Jie tikriausiai myli Latviją (panašiai kaip ir mūsų Tomiševskis – Lietuvą), tik anot vienos Latvijos rusų žurnalistės – jiems nepasisekė, kad šalia gyvena latviai, kurie nenori integruotis. Pasak referendumo iniciatorių lyderio, tūlo Lindermano, daugelis latvių kalbos gynėjų – tiesiog zombiai.

Latvių kalba Latvijoje buvo apginta, nes Latvijos visuomenės bei politikos elitas neišdavė latvių tautos interesus, latvių nacionalinės kultūros, Latvijos valstybės konstitucinių pagrindų. Didelė dalis referendumo dalyvių, kurie nėra etniniai latviai, palaikė valstybinį latvių kalbos statusą, nes, būdami lojaliais Latvijos piliečiais, jie save priskiria būtent latvių, o ne kokiam nors kitai politinei tautai (ta prasme jie yra latviai, o ne „latvijcai“).

Kam skirta Lietuva?

Kovo 11-osios jaunimo eitynių šūkis „Lietuva – lietuviams!“ atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuva privalo būti apginta, kad ji turi išlikti lietuvių žeme. Lietuvių tauta ir lietuviškoji kultūra sudaro gyvybinį valstybės pagrindą. Nors šiais laikais mėginama piršti net ir tokias ideologijas, kad esą tautos – tai menami ar dirbtiniai konstruktai, tačiau mūsų pačių istorija įrodo visai ką kita. Ji pateikia tautos vienybės, bendradarbiavimo, pasišventimo tautos bendrajam gerui pavyzdžius. Užtenka prisiminti kad ir Sąjūdžio kūrėmus. Lietuvių tauta tuomet parodė, kad yra gyva, kad tebeturi savo stūburą. Jei neturėtų, nebūtų nei šios valstybės, nei jos „pilietinės visuomenės“.

Anot Vydūno, tautiškumas – tai kelias į žmogiškumą. Todėl jis neatsiejamas nuo

Kaip daromi lenkai

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Mano senelės iš tėvo pusės mergautinė pavardė buvo Žagelytė. Jaunystėje ji dirbo akmistrine (vyriausiąja namų ūkio priežiūrtoja) Juodausių dvare, kol tas dvaras

nesudegė (tai įvyko dar gerokai prieš I pasaulinį karą). Senelė mirė 1943 m. Man tada buvo 18 metų, taigi ją gerai atsimenu. Jos pačios ir kaimynų pasakojimu, buvo kilusi nuo Kurklių (miestelis apie 30 km už Ukmergės) iš žinomos kilmingos Žagelių giminės, ilgainiui nusigyvenusios. Praeityje būta garsių šios giminės žmonių. Vienas iš jų – Ignas Žagelis (giminystės ryšys su senele neaiškus), lenkiškai rašęs *Žagel*, gimęs 1826 m. netoliese esančiame Pavirinčių dvare, miręs 1891 m. Jis buvo garsus gydytojas, daug keliavo po Afrikos ir Azijos šalis, ilgai gyveno Egipte (vicekaraliaus rūmų okulistas!), plaukė Nilu iki ištakų.

Neseniai nustebau sužinojęs iš internetinės enciklopedijos *Wikipedia*, kad Ignas Žagelis yra lenkas *Ignacy Żagieł*, gimęs vietovėje *Powirin* (Vilna Province). Tai esąs žinomas lenkų rašytojas, keliautojas ir gydytojas. Tai štai kaip daromi lenkai!

Šis pavyzdys turėtų paskatinti mūsų istorikus rimčiau pasidomėti, kaip praeityje buvo „gaminami“ lenkai iš lietuvių ir demaskuoti tokia „gamyba“.

asmeninio apsisprendimo, padarumo, pagarbos tėvų dvasiniam paveldui. Tautininkų požiūriu, tautiškumas yra neatsiejamas nuo kultūrinės tapatybės. Rūpestis nacionaline kultūra labiausiai apibrėžia ir pačios valstybės prigimtį bei paskirtį (juk visais kitais piliečių poreikiais gali pasirūpinti ir okupantai!). Tokio požiūrio pagrįstumą pripažįsta ir kai kurie tautininkų kritikai, tačiau apsisukę vėl kabina nežinia iš kur traukiamus apibūdinimus, kad tautininkai išpažįsta tautiškumą vien kaip savaiminę, jokių paties žmogaus pastangų nereikalaujančią (atseit, „brutalią“) duotybę.

Lietuvis nėra kuo nors savaime geresnis už kitą žmogų vien dėl to fakto, kad jis yra lietuvis (žinoma, jis vien dėl to nėra ir kuo nors blogesnis). Be abejo, norėtume, kad lietuvis įvaizdis būtų siejamas su aukščiausiu žmoniškumu. Tačiau tai yra siekiamybė, o ne iš anksto kiekvienam lietuviui duotas kokybės ženklas. Vis dėlto pastebime ryškėjantį tendenciją menkinti lietuvių kultūrą, tautinį orumą, sėti nepagrįstą savęs nuvertinimą, nepasitikėjimą ir nusivylimą, aklą kitų pamėgdžiojimą, savųjų vertybių išsižadėjimą, provincialų „europietišumą“. Šūkis „Lietuva – lietuviams!“ skatina priešintis tokiai savigriovai, kviečia pažinti ir puoselėti savo šaknis. Apie tai kur jau veda savęs nuvertinimas siūlau pasiskaityti Aloyzo Gudavičiaus knygoje „Etnolingvistika (Tauta kalboje)“, 2009m., kurios 221–223 psl. pateikiami įdomūs sociologinio tyrimo duomenys apie lietuvių, rusų, lenkų, vokiečių studentiško jaunimo stereotipus jų pačių ir kitų akimis. Lietuvių studentų savęs vertinimas yra prasčiausias. Deja, jaunesnės kartos lietuviai save vertina jau net prasčiau nei vyresni. Keista, bet lietuvių vertinimas kitų tautų akimis yra geresnis, nei jų pačių savęs vertinimas. O kaip antai, lenkų studentai save vertina geriau, nei juos vertina kiti.

Lietuva – tai mūsų žemė, kurioje mes patys kuriame savo gerovę. Deja, reikia pripažinti, kad apleidome valstybės valdymą, todėl susiduriame su dideliais sunkumais ir kartais jau atrodo, jog Lietuva – tai tik neaiškių grupuočių savivalės žemė, iš kurios siūloma bėgti. Pagal tokį scenarijų: Lietuva – nežinia kam, o lietuviams – visas pasaulis. Ką gi, bent jau tautinis jaunimas tam nepritaria. O kaip mąsto liberalusis jaunimas? Kur nukreipia mūsų nacionalinis švietimas?

Už nacionalinės politikos susigrąžinimą

Šiais laikais tautos kultūrinės tapatybės išsaugojimas – tai pagrindinis valstybės nacionalinio saugumo politikos rūpestis. Kas taip pasakė? Pasirodo, pirmieji buvo ne šiuolaikiniai tautininkai ir net ne lietuviai. Tai buvo socialinių mokslų žinovų, Danijoje studijuojančių šiuolaikinį infor-

macinį karą, išvada (žr. Manto Martišiaus „Ne(akivaizdus“ karas“, 2010m., 106psl. esančią nuorodą į vadinamą konstruktyvizmo kryptį). Kadangi šią kryptį išvystė daugiausia danai, ji vadinama Kopenhagos mokykla. Kopenhagos mokyklos požiūriu nacionalinės tapatybės išsaugojimas tampa nacionalinio saugumo politikos ašimi net ir gausesnės tautos. Ji laikosi pozicijos, kad šiais laikais pagrindinės „saugumo grėsmės yra susijusios su tapatybe ir kultūra“.

Lietuvos atveju aš tik pridėčiau, kad be aiškos nacionalinės politikos, nukreiptos į tautos gerovės tikslą, mūsų integracija Europos Sąjungoje baigsis klimpimu į vis naujas problemas, o galiausiai – sunykimu ir išstipimu. Šis pavojus šiandien daugiau nei akivaizdus, nors šalies politinis elitas vis dar mėgina išlikti tautai rožinius akiniais, kad viskas susitvarkys tarsi savaime, kai daugelis ir toliau rūpinasi vien savimi. Be tautinio ūpo, be tikros atsakomybės tautai, be atkaklaus nacionalinių interesų gynimo, be tautos susitelkimo ir darnos niekas jau tikrai nebesusitvarkys.

Mėgindami pakeisti prastą valdymą, telkiame susivienijimą „Už Lietuvą Lietuvoje“. Ar tai bus alternatyva esamai politinei sistemai, priklausys ne vien nuo mūsų pačių. Turime viltes, kad visos politinės srovės ar sambūriai gali turėti sveiko, Lietuvai reikalingo prado. Tačiau būtinas rimtas atsinaujinimas, blavus požiūris į Lietuvos politinius veiksmus bei reiškinius. Todėl šios Kovo 11-osios eitynės – tai ne tik šventinis renginys, bet ir būdas pranešti apie naują Lietuvos kelią, apie apsisprendimą susigrąžinti savastį, tvarkytis namuose ir nebeklaidžioti tyruose.

Autoriaus priedas:

Didžioji žiniasklaida į tautinio jaunimo surengtas eitynes šį kartą reagavo įvairiau. Tačiau apgailėtina, kad vis mėginama kelti priešiško šurmulį paprastai minčiai, jog Lietuva – lietuvių tautos valstybė. Nenoras sąžiningai atsakyti į klausimą, kokiai tautai yra atsakingos valstybės institucijos, kelia negerus įtarimus, kad tame slypi nebrandi politinė kultūra – nenoras sąžiningai atsakinėti į jokių klausimų ir už nieką neatsakyti. O kas slypi už kai kurių žiniasklaidos priemonių (tokių, kaip LTV) nenoro parodyti tikrą eitynių veidą – tokį koks jis buvo, o ne provokatorius, kurie atsidūrė dėmesio centre, ir ne kosmopolitų, valstybės ardytojų komentarus? Kodėl „Panoramoje“ nebuvo kitos, skirtingos nuo Henriko Mickievičiaus, nuomonės? Gal todėl, kad „Lietuvos radijo ir televizijos komiteto“ šešėlis dar veikia tuos rūmus? Kaip ten bebūtų, naujieji propagandistai, kaip ir senieji, nesupranta, kad ir rezultatą jie pasieks priešingą, ir upės bėgimo nebeužtvenks.

Gretos Krylovaitės
ir Jono Česnavičiaus nuotr.

Patriotizmas pseudomokslo pakuotėje

Prof. dr. Alvydas BUTKUS, dr. Stefano M. LANZA, Vytauto Didžiojo universitetas

Nesitikėjome, kad taip audringai ir netgi arogantiškai bus reaguota į mūsų populiariai parašytą straipsnį *Kaip baltai tampa gotais*, publikuotą *Vorutoje* 2011-2012 m. slenks-tyje. Straipsnyje mes atkreipėm dėmesį į Venesuelos lietuvis žurnalistės Jūratės Statkutės de Rosales mėginimus pagrįsti Aistmarių nerijos ir senuosiuose raštuose minimos Skandzos salos tapatumą, paremtą daugiausia istoriko Jordano (VI a.) šios salos aprašymu. Šis tapatumas drauge su gotų baltiškumu yra įrodinėjamas J. Statkutės knygoje *Europos šaknys ir mes, baltai* (Vilnius, 2011). Mūsų patikrintieji Jordano, Pretorijaus ir kitų autorių tekstai, mūsų manymu, neįrodo nei minėtojo salos tapatumo, nei gotų baltiškumo, nei pangermanistų sąmokslų.

Atsakymą į straipsnį J. Statkutė paskelbė *Vorutos* vasario 18 d. numeryje bei internete. Savo nuomone, pavadintą *Už ir prieš dr. J. Statkutę de Rosales*, yra pareiškęs ir sociologas prof. R. Grigas, karštai gindamas J. Statkutės teiginius. Jo straipsnis publikuotas internetinėje erdvėje ir *Lietuvos žinių* kovo 1 d. numeryje. Be to, Vilniaus knygų mugei (vasario 23-26 d.) buvo išleista brošiūra, kurią sudaro J. Statkutės naujas apžvalginis straipsnis, taip pat mūsų straipsnis bei prof. R. Grigo minėtasis straipsnis.

Atsiliepdami į ponios J. Statkutės prašymą brošiūroje („Nuoširdžiai prašiau ir prašau tik pagalbos, juk gimtojoje Lietuvoje baltistai gali atlikti kur kas išsamesnį, tikslesnį ir vertingesnį darbą negu aš Venesueloje“; p. 20), mielai padedame susipažinti su lotynų kalbos specifika, susijusia su Jordano *Getica* kalbamąja ištrauka, taip pat su kitais netikslumais. Kartu atsakysime ir į kai kuriuos mums pareikštus priekaištus. Džiaugsimės, jei savo pastebėjimais būsime padėję poniai J. Statkutei ir jos gynėjams jaustis mokslo pasaulio dalimi. Ilgesnes citatas iš J. Statkutės minėtųjų dviejų straipsnių čia pateikiame smulkesniu šriftu, citatas iš jos knygų – kabutėse.

Akivaizdžiai klaidingi lieka šie ponios J. Statkutės teiginiai:

a) *Romanse prielinksnis a buvo kito lotynų prielinksnio trumpinys, kai lotyniškaiame ad atkrito priebalsis d. Būdamas tiesioginis lotyniško ad likutis, jis rodė galininką kaip ir lotynų kalboje (lygiai kaip de rodė kilmininką), bet įgavo artėjimo ar artumo prasmę. Toks jis išsigalėjo romanse, vėliau ir ispanų kalboje. Antai dabartinėje ispanų kalboje al frente (a el frente) reiškia „priekyje“. Norint pasakyti, kad kas nors yra priešais, sakoma en frente (brošiūros p. 9).*

Lotynų kalba turėjo du skirtingus prielinksnius *a (ab)* ir *ad*. Kad jie skirtingi ir skirtingų reikšmių, rodo jų valdomi linksniai: *a (ab)* valdo abliatyvą, *ad* – akuzatyvą (galininką). Jordanas puikiai skyrė šiuos du prielinksnius, nepaisant to, kad jo laikų lotynų kalba nebebuvo panaši į I a. etaloną, plg.: *ad* ir akuzatyvas (artumo reikšmė): *ad fontem* „prie šaltinio“ (V, 31); *ad litus* „prie kranto“ (V, 36); *ad fluvium* „prie upės“ (VI, 47); *ad campum* „prie lauko, į lauką“ (XV, 85) ir dar keliasdešimt pavyzdžių; *a (ab)* ir abliatyvas (atskirties, atžvilgio reikšmė): *ab imis* „iš gelmių“ ne „gelmėse“ (XVI, 93), *ab oriente* „iš rytų pusės“ ne „rytuose“ (IX, 59), *dividentes se ab Alanis* „išsiskirdami iš Alanų“ (XL, 210) ir dar keliasdešimt pavyzdžių. Tačiau inesyvo (buvimo vietoje) reikšmę Jordanas visada vartoja *in* ir abliatyvą ir vieną kartą būtent *in fronte* „priekinėje dalyje“ (V, 46), o tai ne tas pat, kaip cituojamasis *a fronte* „priešais“. Dar plg.: *in alia parte* „kitoje pusėje“ (XXVI, 136), *in parte Italiae* „toje Italijos dalyje“ (LVI, 283) ir *a parte occidua* „iš rytų pusės“ (XIV, 82), *ab utraque parte* „iš abiejų pusių“ (XXXII, 165). Jordano *modus scribendi* nepalieka abejonių, kad lotynų kalbą jis mokėjo pakankamai gerai ir gebėjo skirti *a fronte* nuo *in fronte*. *A fronte posita est Vistulae fluminis* gali reikšti tik viena – kad sala Vyslos atžvilgiu yra priešais, „iš priekio“ ne „priekyje“.

Beje, būtų galima cituoti kitų žymių lotynistų Jordano vertimus (dalis vertimų prieinami internete), ir niekas iš jų neverčia

taip, kaip Statkutė, plg.:

angliškai: *This island lies opposite the river Vistula* (<http://www.harbornet.com/folks/theedrich/Goths/Goths1.htm>);

prancūziškai: *Cette île est située à l'opposite de la Vistule*

(<http://books.google.lt/books?pg=PA219&dq=Scanzia&ei=0HJXT9GfJlbi4QSev5TRDw&id=CfHntnINIE4C&hl=fr&output=text>);

itališkai: *È situata di fronte alla Vistola* (Jordanes, *Storia dei Goti* (a cura di E. Bartolini), TEA, Milano 1999. P. 9);

ispaniškai: *Está situada enfrente del río Vístula* (<http://es.scribd.com/doc/20499147/Jordanes-Origen-y-Gestas-de-Los-Godos>);

rusiškai: *Скандза лежит против реки Вистулы* (<http://krotov.info/acts/06/iordan/iordan04.html>).

Čia pridursime, kad kitos romanų kalbos šiuo atveju niekuo dėtos (beje, žodis *romansas* žymi muzikos kūrinį, tai nėra kalbotyros terminas). Lyginimas su ispanų kalba yra visiškai absurdiškas, ypač jei norima liudyti lotyniško prielinksnio vystymosi eigą. Italų kalboje iš lotynų paveldėtas *a fronte* ir šiandien reiškia „priešais“; tai rodo, kad tokia šio junginio reikšmė lotynų kalboje nekito per visą jos raidą, tad Jordano laikais (VI a.) reikė tą patį, ką ir I ar II a. Todėl kokį nors Jordano vertėjų germanų, romanų ar slavų pasaulinį sąmokslą prieš baltus čia išvelgti sunku.

b) *En el suelo del mar oceano de septentrion a una grand ysla que dicen Scancia. Et desta ysla cuenta un sabio, que ouo nombre Pomponio Mela que es asentada en el seno del mar Oceano que es llamado Codano que cerca toda la tierra et a las costas aduchas cuemo en arco, et es luenga et encierra se en si, et en si misma se acaba. Et correl aparte de orient el rio Vistula, que sale de los montes de tierra de Sarmacia, et dalli o comiença a parescer a la ysla de Scañcia ua partido por tres canales et ayuntan se cercal mar de septentrion et ua partiendo frontera entre tierra de Scičia et de Alemanna.*

Šis vertimas puikiai atspindi, kaip labai autoritetingas vertėjas prieš maždaug 800 metų suvokė, suprato, kas Jordano yra parašyta (brošiūros p. 10-11).

Pateiktasis ispaniškas tekstas puikiai įrodo, kad ispanų vertėjas ar rašytojas nesirėmė Jordano tekstu – vertimas akivaizdžiai nesutampa su Jordano pasakojimu. Pastarasis visai nerašo, kad sala yra „i rytus“ nuo Vyslos. Filologiškai žiūrint, galima prielaida, kad „autoritetingasis“ ispanas turėjo prastą rankraštį, kur vietoj *a fronte* jis galėjo perskaityti *ab oriente* (iš rytų). Tokių klaidų pasitaiko dažnai. Idomiausia, kad patys ispanai senovėje save kildino iš Švedijos – tai liudija garsusis 1434 m. Bazelio susirinkimo incidentas.

c) *Kiek toliau profesorius Butkus bando įrodyti Skandzios geografinės vietos negalėjimą būti Aismarių-Nerijos formacijoje, imdamas pavyzdžių Jordano perrašytą klasikinį to meto Siaurės aprašymą apie mūsų laikais vadinamas „baltąsias naktis“. Čia vėl Jordaną įdomiai patvirtina archeologija, o ir pati filologo Butkaus sritis kalbotyra — rodanti, kad baltai buvo išsiplėtę Suomijoje, kur dargi paliko savo kalbos klodą (M. Gimbutienė, V. Thomsen, K. Būga ir t. t.) (Voruta, Nr. 4, p. 7).*

Ar archeologija patvirtina, kad Aistmarių pusiasalyje būta baltųjų naktų? Antra, tai dabar jau ir Suomija yra Skandza? Jau nebe Aistmarių pusiasalis ir nebe Prūsija? Ar viskas kartu sudėjus? Dėl baltiškų pėdsakų Suomijoje niekas juk neabejoja – ją pasiekęs baltų avangardas ten ištirpo finų aplinkoje, palikęs minėtuosius pėdsakus. Tačiau visas knygos dėmesys juk buvo įrodymui, kad *Scandza* – tai Aistmarių ir Kuršių nerija ir kad taip teigęs Jordanas (p. 39-40). Žemyninės Rytų Europos kartu su Pietų Suomija Jordanas tikrai nevadino sala – nereikia

blaškytis ir primetinėti Jordanui dar ir to, ko jis nebuvo teigęs!

Beje, straipsnį esame parengę dviese, todėl apeliuoti tik į vieną iš autorių nėra etiška.

d) */.../ lieka nebeaišku, kodėl lietuvių kalbos žodį Žemaitija (aiškos lietuviškos darybos žemų žemių nurodymą, su dabartine -ija galūne ir Vytauto laikų žavių -aitę galūnėle) filologas Butkus maišo su lotynišku žodžiu „Getia“ (Voruta, Nr. 4, p. 7).*

Keistokas autorės polinkis savo teiginius primesti oponentams. Juk būtent ji pati, o ne Butkus su Lanza *Žemaitiją* aiškina kaip *žemąją Getiją*, plg.: „Žemaitija yra lotynų kalboje Samogitia (žemoji Getija)“ (p. 122). Beje, šiaip jau net mokyklinukui aišku, jog negalima to paties sudurtinio kraštavardžio šaknų kildinti iš skirtingų kalbų (*Sam-* – iš lietuvių ‘žemas’, *Gitia* – iš lotynų ‘Getia’; be to, čia verta dar kartą priminti, kad Žemaitijos vardo lotyniškoji forma *Samogitia* nėra dūrinys).

e) *Lygiai kaip į Ispaniją atvykę gudai save gudais vadino, o lotynų kalbos raštai vertė jų vardą į gotus arba getus, taip ir čia baltai išlaikė gretimą terminą Pagudė, kuris aiškesnis negalėjo būti, kai tuo tarpu iki šių dienų net prancūzų kalboje turime „Samogitie“. Neaišku, iš kur kyla Butkaus abejonės, jei kalbama skirtingomis kalbomis (Voruta, Nr. 4, p. 7).*

Visų pirma, nėra jokio įrodymo, kad gotai “save gudais vadino”, tai niekur nepaliudyta. Be to, jei taip ir būtų buvę, lotyniškai forma *gudae* būtų visiškai įmanoma, nebūtų buvę prasmės genčiai kraipyti savo pačios vardą į *gothi* (ir dar su baltų kalboms svetimu garsu, pučiamuoju dusliuoju priebalsiu [x]!). Antra, „iki šių dienų net anglų kalboje“ turime *Lithuania*, ne *Lietuva*. Ar tai reiškia, kad *Lietuvos* vardą turime etimologizuoti vienaip, o jo lotynizuotąją formą kitaip? Gal tada grįžkime prie šalies lotyniško vardo *Lithuania* kildinimo iš *Litusbana* (litus ‘kranttas’ + tuba ‘dūda’) ar *L'Italia* (Italija), kaip tai mėginta daryti viduramžiais?

Dėl prūsiškosios *Pagudės*. Šis kraštavardis mokslininkų kildinamas ne iš etnonimo *gudas*, o iš prūsiško žodžio *gudde* ‘krūmas’. Kaip ir gretimą *Pamedę* kildinama iš prūsiško žodžio *median* ‘miškas’. Beje, tokia reikšmė šis žodis ir mūsų dienomis tebevartojamas dzūkų tarmėje (*medžias*) ir latvių kalboje (*mežs*). Tokias K. Būgos etimologijas cituoja ir J. Statkutė. Tačiau J. Statkutei tai įrodymas, kad *gudai* „galėjo būti krūmokšniais apaugusių sričių gyventojai“ (p. 127). Pagal tokią analogiją gretimos *Pamedės* gyventojus, matyt, reikėtų vadinti *medžiais*.

Ir keletas bendresnio pobūdžio pastabų.

Kas nepasakyta straipsnyje

Vienas pagrindinių mums metamų priekaištų yra tai, jog rašėme straipsnį, neišgilinę į knygą.

Atvirai kalbant, oponentai galėtų tik džiaugtis, kad nesigilinome daugiau. Mūsų tikslas nebuvo recenzuoti knygą – tas straipsnis juk nerašytas kaip recenzija. Jame apsiribojome tik lotyniškų ir graikiškų šaltinių tikrinimu bei jų interpretavimu.

O recenzuoti būtų net baisoka, ypač vietas, susijusias su etimologija, nes kur tik dursi pirštą, ten prasideda netikslumai ir net pasakos. Pavyzdžiui, *vestgotų* vardas aiškinamas kaip „visi gotai“, kiek toliau – „vesegudai, nuo latvių vaciai (vakariečiai), lietuvių vakarai (vakariečiais vadiname ir vokiečius, kurie į vakarus nuo mūsų gyvena, latvių vaciai)“ (p. 123). Jei taip, tai J. Statkutė šioje vietoje paneigia savo pačios teoriją ir gotus ima sieti ne su baltais, o su „vakariečiais vaciais“, vokiečiais, t.y. germanais. Iš tikrųjų latvių „c“ žodyje „vāci, vācieši“ yra atsiradęs iš „k“ prieš priešakinį vokalizmą,

kaip ir kituose bendrabaltiškuose žodžiuose, plg. *citi* ‘kiti’, *caurs* ‘kiauras’, *celt* ‘kelti’. Tačiau pats etnonimas la. *vācietis*, lie. *vokietis* neturi jokio ryšio su žodžiu la. *vakars* (be to, sąvoka „vakarai“ latvių kalboje reiškia žodžiu *rietumi*), lie. *vakaras* ir kalbininkų yra kildinamas iš Skandinavijos žemių *Vākia* pavadinimo (K. Būga), o šis savo ruožtu būtų giminiškas prūsų *wackis* ‘karo šūkis’, taip pat lot. *vox* ‘balsas’, *vocare* ‘šaukti’ (K. Karulis). Bet, pasak knygos logikos, čia būtų dar viena „K. Būgos klaida“, tik autorės mandagiai nutylėta. Kitur vėlgi – etnonimai *vestgotai* ir *ostgotai*, anot J. Statkutės, pažodžiui išversti iš *vese gudai* (vėl remiamasi latvišku žodžiu *vāci* ‘vokiečiai’) ir „auš(te)ros, latviškai austrumos, gudai“ (p. 116).

Tokiame fone jau nebestebina kitų „kalbininkų“ platinamos etimologijos, pavyzdžiui, žodžio „karalius“ kildinimas iš lietuviško žodžio „karas“, „Velykų“ – iš „vėlės“, „Kalėdų“ – iš „kalėti“, „Apolono“ – iš „Upelionio“, „Kretos“ – iš „kretėti“, „regiono“ – iš „regėti“ ir pan. Kiek čia toli būtų ir iki žodžio „anakonda“ kildinimo iš žemaitiško posakio „ana kond“ (ji kanda), o senovės inkų tvirtovės pavadinimo „Vil-kabamba“ aiškinimo kaip lietuviško „vilko bamba“.

„Dabartinė ispanų kalba yra lotynų kalba, iškraipyta baltiško tarimo“ – teigia J. Statkutė (p. 127). Idomu, kas tada iškraipė lotynų kalbą Portugalijoje, o ir toje pačioje Prancūzijoje, per kurią turėjęs ristas baltų cunamis kelyje į Ispaniją? Skvarbūs turėję būti tie gudai-gotai-getai-prūsai-jotvingiai-žemaičiai, jei jų nesulaikė net Pirėnų kalnų grandinė.

Knygoje kai kurie bendros indoeuropietiškos kilmės kitų kalbų žodžiai traktuojami kaip baltiški ar net lietuviški. Pseudokalbininkų polinkis bendrų žodžių ieškoti kitose indoeuropiečių kalbose ir traktuoti juos kaip lietuviškus nėra naujas. Prof. Z. Zinkevičius knygos *Lituanistikos mokslas ir pseudomokslas* (Vilnius, 2006) skyriuje *Jūratė Statkutė-Rosales ir jos gotai* cituoja JAV lietuvių laikraštį *Lietuvos balsas* (1997 09 25), kuriame kažkoks Domas Adomaitis tvirtina, jog lotynai „iš lietuvių kalbos daug pasiėmė iš Dievo jie padarė Deus, iš lino – linum ir kt.“ (p. 51). Teiginys yra tarsi veidrodinis atspindys Mykolo Lietuvio (1550) mėginimo lietuviškus žodžius kildinti iš lotynų kalbos romėniškai į lietuvių kilmei iliustruoti. Apmaudu, kad net XX-XXI a. mėginama naudoti XVI a. metodus, juos pateikti kaip progresyviausius ir jais įrodinėti vienos indoeuropiečių kalbos kilmę iš kitos indoeuropiečių kalbos.

„J. Statkutė visada teisi“

Stebina ir J. Statkutės de Rosales gynėjų pozicija. Sociologas prof. R. Grigas priekaištauja mums, kad parašėme straipsnį, prieš tai nesuderinę ir nepadiskutavę su autore. Akademinio sluoksnio žmogui turėtų būti suprantama, kad mokslinė diskusija spaudoje galima tada, kai darbas yra paskelbtas, kaip šiuo atveju J. Statkutės knyga. Jokia privati diskusija jau nebeturėtų įtakos paskelbtajam turiniui – jo nebepakeisi ir nebepakoreguosi. Be to, bet kuris darbas – straipsnis, studija ar knyga – tam ir skelbiamas, kad jį ar jo dalį būtų galima viešai vertinti, dėl jo diskutuoti, jo teiginiams pritarti ar juos kontrargumentuoti.

Kitas priekaištas jau buvo *ad hominem* – esą kaip drįstama kritikuoti autorės darbą, jei autorė tokia nusipelniusi, tiek pagirta ir apdovanota, taip propaguoja lietuviybę ir pan. Keistas argumentas, juo labiau kad straipsnio tikslas buvo tik patikrinti autorės naudotus šaltinius – Jordano, Melos, Pretorijaus ir kt., įvertinti tų šaltinių naudojimą bei atkreipti dėmesį į pritemptą, mėgėjišką Žemaitijos vardo etimologiją.

Kardinolo Josyfo Slipyjo metai

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 5

Lietuvių ryšiai su kardinolu J. Slipyju

Lietuvių ryšiams su kardinolu Josyfu Slipyju parodyti išskyrėme tris geografines vietas: Sibiro lageriai, Roma ir Vilnius: nežinotos kardinolo dokumentikos, saugomos VUB Rankraščių skyriuje, garsinimas bei šiame mieste jam skirti renginiai. Dera pastebėti, kad lietuvių išeivijos spaudoje plačiai aprašomi kardinolo vizitai ukrainiečių diasporoje. Ukrainiečių kardinolą, atvykusį į Ameriką, sveikindavo ir lietuvių bendruomenės (apie tai detaliau nekalbėsime).

Sibiras. Vorkutos, Mordovijos lageriuose arkivyskupas sutiko nemažą lietuvių, ir pasauliečių, ir kunigų – vienu metu čia kalėjo net 27 kunigai, tarp jų lietuviai dvasininkai: mons. Alfonsas Svarinskas, beveik 17 metų iškalbėjęs marijonas Pranciškus Račiūnas (1919 03 18–1943 05 02–1997 08 24), Petras Rauda (1894 03 23–1917 03 25–1974 03 07), Stanislovas Kiškis (1900 10 20–1924 04 19–1995 09 28) ir kiti. J. Slipyjo pažinojo ir Kazimieras Skebėra (1894 01 12–2003 03 17), savo atsiminimus perdavęs saugoti VU bibliotekos Rankraščių skyriui. Gražu ir verta priminti, kad K. Skebėra 1988 metais gautą katorgininko kompensaciją – 30 tūkst. rublių (tuomet tai buvo dideli pinigai) paaukojo Vytauto Didžiojo universitetui – savajai Alma Mater.

Prie metropolito J. Slipyjo išlikties lageryje ir grįžimo į laisvę daug prisidėjo kun. P. Račiūnas. Apie tai jis parašė atsiminimuose, kurie 2003 m. buvo spausdinti laikraštyje „XXI amžius“ (Rugpjūčio 16, Nr. 62). Juos čia pateikiame.

Kaip kardinolas ištrūko iš lagerio

Kardinolas (J. Slipyjo – red.), bijodamas, kad jo neatskirtų nuo kunigų išvežę į kitą lagerį, vengdavo dalyvauti kunigų susitikimuose, platesniuose pokalbiuose. Tačiau buvo ir išimčių. Kardinolas ypač pabrėždavo savo rytiškumą. Kan. Rauda juokais buvo pasakęs, kad kardinolas labiau rytiškas negu katalikas. Dėl šios priežasties kard. J. Slipyjo jautėsi ižeistas ir per savo istorinę paskaitą išdėstė konkrečiau, kiek vakariečiai, ypač lenkai, yra skriaudę padarę Rytų apeigų katalikams.

Saviesiems jis buvo gana griežtas...

Nežinau, kodėl jis mane pasirinko savo nuodėmklausiu, gal todėl, kad buvau vienuolis ir lietuvis. Išpažintį atlikdavo kurioje nors nuošalyje vietoje. Plačiau su juo išsikalbėti netekdavo, nes gyvenau kitame barake. Pasidalydavome gautais siuntiniuose produktais. Kardinolas ypač mėgo kavą. Lagerio vadovybės jis buvo nemėgstantas dėl savo tiesaus, kieto būdo. Gal buvo norima, kad jis greičiau tomis sąlygomis numirtų.

Vieną kartą jis sunkiai susirgo plaučių uždegimu. Nors buvo aukšta temperatūra, nebuvu paguldytas stovyklos ligoninėje. Peršasi mintis, jog buvo tikimasis, kad jis negydomas mirs. Man motina buvo atsiuntusi iš JAV gero penicilino. Jį padovanojau kardinolui. Injekcijas atliko kun. Alfonsas Svarinskas, lageryje išmokęs eiti felčerio pareigas. Kardinolas pagijo ir buvo išitikięs, kad mes bendromis pastangomis jam išgelbėjome gyvybę. Už tai ir man buvo nuoširdžiai dėkingas, kad dėl jo atsisakiau reikalingų vaistų.

Kardinolas J. Slipyjo žinojo, kad mano motina Elžbieta Račiūnienė gyvena JAV. Su ja nuolat palaikiau ryšį laiškais ir dažnai gaudavau maisto bei drabužių siuntinių, net ir knygų banderolių. Per ją netiesioginį ryšį palaikiau su Romoje gyvenančiais savo draugais.

Jis, kardinolas, manęs prašo, kad kokių nors būdu susisiektiau su popiežiumi Jonu XXIII ir paprašyčiau jo pagalbos jam ir ukrainiečių tautai. Lagerio sąlygomis tai buvo sunku pasiekti. Bandžiau tai padaryti per

mus aplankyti atvykusius asmenis iš Lietuvos. Niekas iš to neišėjo. Geresnė priemonė buvo laiškas. Per vienas Kalėdas gavome iš popiežiaus Jono XXIII palaimintą kalėdaitį. Kilo mintis šį uždavinį atlikti užmaskuotu laišku. Taip ir padariau. Savo motinai parašiau maždaug tokio turinio žodžius: *Mano kanonų profesoriaus Šeфо Juozo draugas taip pat Juozapas prašo, kad mūsų gerbiamas Senelis Jonas nepamirštų Jo ir Jo šeimos. Mama, gavusi tokį laišką, nesugebėjo suprasti, ką tuo norima pasakyti. Su tuo laišku ji nuėjo pas savo gerą bičiulį prel. Mykolą Krupavičių. Jis padėjo tą laišką iššifruoti. Mano kanonų profesorius buvo vyskupas Vincentas Brizgys, Jo Šeфas – arkivyskupas Juozapas Skvireckas, Jo kolega turėjo būti ukrainiečių arkivyskupas Juozapas Slipyjo.*

Laišką iššifravus buvo kreipiamasi į popiežių Joną XXIII pateikiant Vatikanui kard. J. Slipyjo prašymą.

Popiežius Jonas XXIII buvo gerbiamas Italijos ir net SSRS komunistų. Tuo metu jį lankė Nikitos Chruščiovo, SSRS KP generalinio sekretoriaus, žentas Adžubėjus. Jis paklausė Šventojo Tėvo, kokią galima būtų jam padaryti malonumą. Jis atsakęs, kad būtų jam labai malonu, kad iš kalėjimo paleistų jo asmeninį pažįstamą kardinolą J. Slipyją, kuris jau buvo iškalbėjęs apie 18 metų.

Ir štai staigmena. Į lagerį netikėtai iš Maskvos atvyko pulkininkas. Liepė kardinolui greit susiruošti ir išsivežti į Maskvą. Ten jam pranešė, kad iš kalėjimo paleidžiamas ir gali išvykti į Romą. Kardinolas nenorėjo būti bėglys. Jis pareiškė, kad sutiksiąs vykti į Romą, jei sužinos, kad toks Šventojo Tėvo įsakymas, ir kad iš Ukrainos būtų iškviestas kunigas, kuris paliudytų, jog kardinolas išvyksta į Romą Šventojo Tėvo įsakymas. Jo norai buvo patenkinti: buvo gauta žinia, kad Šventasis Tėvas jam įsakė išvykti į Romą. Buvo iškviestas buvęs kalnys kunigas vienuolis – redemptoristas Veličkovskis, kurį, kaip pasakojama, vonioje, be liturginių knygų, konsekravo vyskupu ir paliko savo įgaliotiniu su arkivyskupo titulu. Vėliau ir arkivyskupas Veličkovskis išvyko į Jugoslaviją ir Romą bei ten mirė.

Romoje kardinolą J. Slipyją priėmė Šventasis Tėvas. Netrukus oficialiai paskelbė, kad jis yra kardinolas (iki tol buvo in pectore). Už mano pagalbą kardinolas parodė nepaprastą dėkingumą. Netrukus jis aplankė marijonų vyriausiąjį vadovą tėvą Škutaną, kur jam padėkojo už mano padarytą paslaugą. Jis savo padėką išreiškė mano motinai laiškais ir, lankydamasis JAV, su ja susitiko bei asmeniškai padėkojo, pavadindamas ją savo išgelbėtoja („moja spasitelnica“). Mama su kardinolu toliau palaikė ryšį laiškais.

Kai 1979 metų rudenį nuvykau į Romą, susitikau su kardinolu J. Slipyju... Atrodė labai susenęs, suvargęs, gal net sklerozės gerokai paveiktas. Pasikalbėjome, papasakojau apie mūsų kunigus draugus, su kuriais buvo stovykloje. Kardinolas, kada gyvenome Mordovijos lageriuose, buvo mums žadėjęs, jei kada gyvenime susitikime, jam priminti, kad jis man yra įsipareigojęs padovanoti Marijos paveikslą. Jam šį pažadą priminiau. Tokį paveikslą gavau, be to, porą nemažų formato jo portretų. Vieną iš jų pasilikau sau, kitą grįžęs perdaviau kun. A. Svarinskui.

Roma. Metropolitas J. Slipyjo, atvykęs į Romą, sužinojo apie Lietuvių katalikų mokslo akademiją (LKMA), veikiančią nuo 1956 metų, susipažino su istorijos mokslų sekcijos darbais, lietuvių mokslininkų pastangomis spausdinti Vatikano archyvuose esančią Lietuvai svarbią medžiagą – leisti Istorijos šaltinius. Kardinolas J. Slipyjo nutarė pasekti lietuvių pavyzdžiu, deja, nesurado Romoje gyvenusio ukrainiečio, gerai mokėjusio lotyniškąją paleografiją. Kreipėsi į lietuvius. Dr. prel. Paulius Jatulis (Jatulevičius) (1912 01 31–1934 10 07–1995 04 23) sutiko padėti parengti išleisti Ukrainos šaltinius. Tai, kad yra išleista 14 tomų „Monumenta Ucrainae Historica“ svarbus ir lietuviui, LKMA nario dr. prel. Pauliaus Jatulio vaidmuo, talkinusio išleidžiant 12 tomų.

Vilnius. Vilniaus universiteto Mokslinės

Mons. Alfonsas Svarinskas (kairėje) pasakoja, kad visiems išlikti Sibiro lageriuose padėjo malda, pagalba vienas kitam ir juokas. Nuotraukos dešinėje Švč. Trejybės bažnyčios Vilniuje klebonas t. Pavlo Jachimecas OSBM

Pranešimą apie kardinolą Josyfą Slipyją skaito Stepanas Kubyšynas

bibliotekos Rankraščių skyriuje trijuose fonduose saugoma medžiaga pagilinti ir papildanti kai kuriuos arkivyskupo Josyfo Slipyjo kančios momentus Sibire bei jau kardinolo gyvenimo akimirksnį Romoje: tai dr. prel. Pauliaus Jatulio, kun. Prano Račiūno fondai ir 72 fondas, kuriame saugomi atskiri dokumentai.

2000 m. gegužės 16–18 d. Černivcuose vykusiam tarptautiniame moksliniame kongrese „Ukrainos istorijos mokslas prie XXI amžiaus slenksčio“, susirinkę mokslininkai buvo supažindinti su VU bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomais kardinolo laiškais kun. P. Račiūno MIC motinai bei kitais nepublikuotais dokumentais. Dr. A. Vasiliauskiene skaitė pranešimą medžiaga išspausdinta 2005 m. mokslo leidinyje (*Васіляускене А. Кардинал Йосиф Сліпий (1892–1984): огляд зв'язків з членами академії наук католиків – литовців // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 272. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Чернівці: Рута. 2005. Ст. 138–143).*

Minint kardinolo 110-ąsias gimimo metines ir jam paskirtus jubiliejinus metus, 2002 m. vasario 17 d. Vilniuje, Švč. Trejybės Graikų apeigų Katalikų Bažnyčioje už kardinolą Josyfą Slipyją buvo aukojamos šv. Mišios, po jų vyko konferencija, skirta kardinolo 110-osioms gimimo metinėms paminėti. Pagerbti kardinolą kankinį atvyko būrelis lietuvių: mons. Alfonsas Svarinskas, ses. Nijolė Sadūnaitė, VU doc. dr. Laurynas Algimantas Skūpas (1937 08 10–2005 01 10), šio straipsnio autorė ir kiti.

Pagrindinį pranešimą skaitė ukrainietiškos radijo laidos redaktorius Jurijus Pankivas, apžvelgdamas kardinolo J. Slipyjo gyvenimą ir veiklą. Prisiminimais apie kartu praleistą laiką Sibiro lageriuose dalijosi mons. A. Svarinskas. Jis, beje, dalyvavo ir

pervežant kardinolo palaikus iš Romos į Ukrainą – Šv. Juro soborą Lvove. Asmeniniais patyrimais dalijosi ir ses. Nijolė Sadūnaitė, kuri, nors ir nepažinojo kardinolo, tačiau, iškentėjusi lagerio kančias, pažino tą aplinką, kurioje beveik du dešimtmečius kankinosi kardinolas Josyfas Slipyjo. Dr. A. Vasiliauskiene kalbėjo apie VUB Rankraščių skyriuje esančią kardinolo J. Slipyjo dokumentiką.

2002 m. vasarą dr. A. Vasiliauskiene vienuolių bazilijonų kvietimu stažuodamasi Romoje, prof. t. Porfirijaus Pidručny OSBM dėka aplankė Šv. Sofijos soborą, kardinolo apartamentus, kur keliuose kambariuose jau buvo įrengtas kardinolo Josyfo Slipyjo muziejus. Straipsnio autorė kalbėjo apie Lietuvoje esančią ukrainiečiams nežinomą kardinolo dokumentiką, paliko VUB Rankraščių skyriuje saugomų dokumentų faksimiles, dar nespėtą publikuoti šiuos dokumentus tyrinėjantį mokslinį straipsnį bei straipsnius apie kardinolą J. Slipyją Lietuvos periodikoje pasirodžiusius jubiliejiniais metais.

Kardinolo Josyf Slipyjo vardo įamžinimo fragmentai

Kardinolo J. Slipyjo vardas įamžintas meno paminkluose (skulptūros, baretjefai, biustai, pašto ženklas), videofilmu, gatvėmis bei mokslo institucijomis, pavadintomis jo vardu, muziejais, piligriminėmis kelionėmis, jo mokslo darbų – raštų leidiniais, kardinolo gyvenimą ir veiklą atskleidžiančiomis monografijomis, gausybe straipsnių ir, svarbiausia, visuotinė ukrainiečių – Graikų apeigų katalikų pagarba ir nuoširdžia malda. Keletą jam skirtų atminimo ženklų čia paminėsime.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos nepriklausomybės simbolis

Straipsnis, skirtas Vasario 16-ajai, prisimenant Mindaugą Tomonį

Antanas LESYS, Vilnius

Ant mano kapo žolės žels.
Ant jų – rasa žydės.
Negrišiu kryžkelėn. Atgal.
Iš žemės. Praeities.

M. Tomonis

Meteoru sušvitęs ir taip greit užgesęs. Čia. Bet Ten gyvas. Mažiukas Čiukas, išaugęs į didelį Mindaugą. Labai geras, teisingas, tiesus, atviraširdis. Labai kūrybingas. Gabus, rimtas mokslinis darbuotojas. Platūs poezijos polėkiai. Perspektyvoje galėjo tapti rimtu poetu. Bėgalinis noras kurti, skristi aukštyn į Saulę. Pavojingas jam buvo perdėtas prometėjizmas, per daug nežaboti fantazijos polėkiai. Žiauri tragedija nutraukė kelią, kuriuo galėjo ramiai kilti į kūrybines aukštumas, galėjo suteikti daug džiaugsmo (Stasio Tomonio įrašas užrašų knygelėje „J. ir S. Tomonių užrašai apie iškeliavusius iš šios planetos artimus žmones“ (1979. IX. 18), *Literatūra ir menas*, 1993, Nr. 45).

Prisiminimų vakaras

36-ieji, kai tragiškai žuvo poetas, filosofas, mastytojas ir restauratorius Mindaugas Tomonis. Jo atminimui skirtas vakaras įvyko 2011 m. lapkričio 5 d. Vilniaus igulos Karininkų Ramovės salėje. Vakara organizavo „Lietos“ labdaros fondas. Renginį vedė skulptorius Gediminas Radzevičius. Prie Mindaugo portreto degė žvakelės, šalia gulėjo jo filosofinės apybraižos, poezijos, dienoraščių fragmentų, laiškų ir dokumentų knyga „Žinia“ (Vilnius, 1995). Renginyje dalyvavo M. Tomonio sesuo Jūratė Tomonytė-Jakimavičienė, Nepriklausomybės akto signataras, dabar Europos parlamento (EP) narys Algirdas Saudargas, signatarai Algirdas Patackas, Mečys Laurinkus.

Tragiškos žūties dieną prisiminimus atgaivino vakare dalyvaavusi tuometė poeto Architektų gatvės kaimynė Nijolė Sadūnaitė, liudijusi, jog terorizuojama buvo ir nužudytojo kankinio šeima (mažamečiai sūnūs). Laidotuves prisiminė į Amžinybę padėjęs nulydėti poetą mons. Svarinskas. Na o paminėtojo bičiulis, signataras poetas Algirdas Patackas pagarsino, jog esame gyvenę šalyje, kurioje turėjome mažiausiai du gyvenimus. Tos antros, paralelinės Lietuvos prezidentu neabejotinai galima laikyti tik Tomą Kuršį (Mindaugą Tomonį). „Tikrovėje pasiilgstu tikrovės, o žmoguje žmogaus pasiilgstu“, „tik prieš valią negaliu būti nuolankiu tyliu“ – šio prezidento sielos godos paliktos žodžio mene... (Laisvas laikraštis, 2011, Nr. 37, Raimondos Karosaitės straipsnis).

Susirinkusieji turėjo galimybę pažiūrėti 1998 m. apie M. Tomonį sukurta dokumentinį filmą *Šventadienio mintys*.

Lietuvos nacionalinės filharmonijos simfoninis orkestras atliko Antonio Vivaldi *Concerto Grosso*, M. Tomonio eiles skaitė Virgilijus Kubilius, grojo pianistė Eglė Minčiūnaitė, smuikavo Ingrida Skučaitė-Giunter ir Borisas Traubas.

Mindaugo seneliai ir tėvai

Mindaugo senelis Benediktas Bronius Tomaševičius, Mykolo (g. 1891 m.) 1919 m. buvo Lietuvos pašto, telegrafo ir telefonų valdybos viršininkas, 1922 m. – susisiekimo viceministras, 1923 m. – susisiekimo ministras, 1927–1939 m. – Susisiekimo ministerijos vyr. inspektorius. Mindaugo senelė Kristina Daugirdaitė-Tomaševičienė, Stasio (g. 1891 m.) – paskutinioji Paliepių dvaro paveldėtoja, 1919–1926 m. – aktyvi visuomenininkė.

Seneliai gyveno Kėdainių apskrityje, Paliepių kaime. 1941 m. birželio 7 d. buvo ištremti į Sovietų Sąjungos gilumą, kur mirė badu.

Mindaugo tėvas Stasys Tomaševičius (1915–1992) gimė Petrograde, 1935–1939 m.

1972 – 1973 m. Mindaugas su sūnumi (nuotr. Naujasis židinys, 1994, Nr. 7 – 8)

studijavo teisę Kauno Vytauto Didžiojo universitete, aktyviai dalyvavo 1938 m. rudenį sudarytos Lietuvos aktyvistų sąjungos (LAS) pagrindinėje veikloje. 1939 m. S. Tomaševičius sulietuvino savo pavardę ir tapo S. Tomoniu. Jis dalyvavo Lietuvos aktyvistų fronto (LAF), Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos veikloje, 1940–1943 m. buvo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dėstytojas. 1943–1946 m. dirbo Geležinkelių valdyboje, Gyvulių žaliavų paruošų respublikinėje kontoroje, Vyriausioje kuro valdyboje. Mokėdamas anglų, prancūzų, vokiečių kalbas jis ėmėsi vertimų, 1946–1948 m. buvo Grožinės literatūros leidyklos redaktorius, 1948–1991 m. dirbo Martyno Mažvydo bibliotekoje, 1953 m. paskirtas šios bibliotekos Bibliografijos skyriaus vedėju ir skyriui vadovavo iki 1983 m., 1983–1991 m. ėjo bibliografo pareigas. 1960 m. S. Tomoniui suteiktas nusipelnusio kultūros švietimo darbuotojo garbės vardas, 1975 m. jis apdovanotas N. Krupskajos medaliu.

Mindaugo mama Jonė Sutkevičiūtė-Tomonienė (1909–1975) gimė Čikagoje ir 18 metų ten gyveno. Jos tėvai buvo kilę iš smulkių Baisogalos apylinkės bajorų. Tėvas mirė anksti, kai mažajai Jonutei buvo ketveri metai. Grįžusi į Lietuvą, ji apsistojo Kaune, vertėsi privačiomis anglų kalbos pamokomis. 1939 m. išteikėjo už Stasio Tomonio. Buvo kūrybinga, bandė rašyti apsakymus, mėgo tapyti.

Vaikystės ir mokslo metai

Mindaugas gimė 1940 m. rugpjūčio 28 d. Vilniaus mieste (tais metais birželį Sovietai aneksavo Lietuvą). Augo krikščioniškoje aplinkoje. Mindaugą pakrikštytas Šv. Mikalojaus bažnyčioje dviem vardais – Mindaugas Kazimieras. Iš pradžių augo Vilniuje, 1944 m. su tėvais išvyko į Kampių kaimą prie Nevėžio, Kėdainių rajone, tų pačių metų rudenį apsigyveno Kaune, dailininko Antano Žmuidzinavičiaus namuose (dabar – muziejus). Mindaugas susidraugavo su dailininko anūkais – Gučių vaikais.

1946 m. Mindaugas pradėjo lankyti Kauno Jono Jablonskio mokyklą Žaliakalnyje, o 1950 m. – „Aušros“ (tuo metu „Komjaunimo“) gimnaziją: *Buvo gabus, stropus, tik labai nekalbus ir nedrąsus. Anksti pradėjo rašyti eilėraščius (XXI amžius, 2004, Nr. 25).* 1957 m. įstojo į Kauno politechnikos institutą.

Mindaugo sesuo Jūratė Tomonytė-Jakimavičienė taip apibūdino brolių: *buvo romantikas ir šiaip šviesios dvasios, labai mylėjo gamtą, meną, tyrumą, dorą ir sąžiningą žmogų <...>. Mindaugas labai vertino žmogaus kūrybinę gyslę. Ir mus, seseris, skatino kurti. Viena buvo linkusi piešti, o aš bandžiau muziką rašyti <...>.*

1980 m. M. Tomonio kapas (nuotr. iš autoriaus archyvo)

Brolis jau studentas būdamas, padarė A. Žmuidzinavičiui velniuką, kuris net velnių kataloge buvo įrašytas, eksponuojamas <...>. Mindaugas mėgo piešti karikatūras, linksmus piešinius, pasižymėjo šviesiu humoru <...>. Politikudavo ir su mumis, labai griežtai kalbėdavo apie tą visą tvarką, sistemą <...>. Jei kas priešinosi, patekdavo į kalėjimą ar ligoninę. O jisai patyloom dirbo. Ne žodžiais, bet veiksmais (*Literatūra ir menas*, 1993, Nr. 45).

Darbas ir šeima

1962 m. pavasarį Mindaugas Tomonis vedė Aldoną Vilčinskaitę. Baigęs institutą su žmona išvyko į paskyrimo vietą Kuršenuose – dirbo Daugėlių silikatinį plytų gamykloje. 1963 m. gimė sūnus, rudenį atskėlė į Vilnių, kur jau gyveno tėvai ir seserys. Pradėjo dirbti Mokslų akademijos Chemijos institute, disertacijai pasirinko temą apie stiklo gamybą. 1964 m. Mindaugas su šeima apsigyveno Kaune, įsidarbino Statybos ir architektūros mokslo tyrimo institute, pakeitė disertacijos temą. 1965 m. gimė antras sūnus. 1967 m. Mindaugas apgynė disertaciją, jam buvo suteiktas technikos mokslų kandidato laipsnis. 1968 m. Mindaugas su šeima grįžo į Vilnių. Iš pradžių įsidarbino Puslaidininkų fizikos institute, o paskui perėjo dirbti į Restauracines dirbtuves (vėliau – Paminklų konservavimo institutas). Yra paskelbęs mokslinių straipsnių apie cemento ir betono kietėjimą.

Mindaugas buvo ištįsėlis, blyškiu, nuolat susirūpinusiu veidu (Šiaurės Atėnai, 1992, Nr. 23).

Poetas ir filosofas

Mindaugo sesuo Jūratė prisiminė, kad jos brolis: *Eilėraščius kūrė nuo mažens, jis net pravardžiudavosi eilėraščiais (Literatūra ir menas, 1993, Nr. 45).* Eilėraščius kūrė mokydamasis Kauno „Aušros“ gimnazijoje, bendradarbiavo spaudoje, dažniausiai į „Kauno tiesą“ rašydavo trumpas informacines žinutes apie Respublikinės bibliotekos įvairius kultūrinius renginius (ten tuo metu dirbo jo tėvas), taip pat pateikdavo kritinių žinučių apie mieste pastebėtas įvairias negeroves.

1970–1975-ieji – aktyviausi ir kūrybingiausi Mindaugo gyvenime. Kaip prisipažįsta 1970 metais poetui Eugenijui Matuzevičiui rašytame laiške, viena priežasčių, dėl kurių sugrįžo į Vilnių, – tikrųjų poetų kaimynystės ilgesys, nes pagaliau supratus, „kas yra poezija“, ir tapęs poezijos fanatiku <...> rašymas jau tapo būtinybe“ (M. Tomonis, *Žinia*, Vilnius, 1995). Naktimis paties įsirengtame mažame tamsiame kambarėlyje, vadintame laboratorija, studijavo

1990 m. S. Tomonis prie Mindaugo žūties vietos (nuotr. Vyganto Brajo)

Šventąjį Raštą, Leibnico, Kanto, Nyčės, Solovjovo, Maceinos, Vydūno bei kitų žymių filosofų veikalus, ketino parengti Lietuvos filosofijos istoriją. Mindaugo filosofinei minčiai, poezijai didžiulę įtaką turėjo M. K. Čiurlionio kūryba. M. Tomonio eilėraščiai Tomo Kuršio slapyvardžiu spausdinti 1971 ir 1972 m. „Poezijos pavasaryje“, „Literatūroje ir mene“, pagrindiniuose leidiniuose „Katalikų bažnyčios kronika“, „Pastogė“ bei kitoje periodikoje, taip pat užjūrio lietuvių spaudoje (*Metmenys* 1973, Nr. 26).

1971 m. Mindaugas tapo Jaunųjų rašytojų sekcijos nariu. Per šiuos „kuršiškus“ metus parengė du poezijos rinkinius: „Pro snagių užuolaidą“ ir „Rašmenys ant smėlio“. Vėliau Mindaugas parašė filosofinę apybraižą „Žinia“, kurią paskyrė M. K. Čiurlionio 100 - osioms gimimo metinėms...

Savo eilėraščių ciklus dažnai pavadindavo *muzikos terminais – sonata, fuga, preliudu, pasitelkdavo muzikos komponavimo principus <...>. Jo poezija – tai idealisto kūryba, pakylėta nuo žemiškų problemų, nors jos labai jam rūpėjo (Literatūra ir menas, 1993, Nr. 45).*

1972–1973 m. Mindaugas davė savo tėvui pluoštą eilėraščių ir paprašė, kad jis nuneštų juos į leidyklą, bet ši atsisakė išleisti Mindaugo eilėraščių rinkinį.

Poetas Sigitas Geda su M. Tomoniu susipažino 1970 m. Jis teigė, kad paskutiniaisiais Mindaugo gyvenimo metais bendraudavo su juo laiškais. 1975 m. M. Tomonis S. Gedai dovanojo savo kūrinį „Žinia“ ir ispejo: *jeigu sumanytum „Žinią“ kam parodyti, – geriau būtų tą pluoštelį dėl visa ko išimti...Aš nelabai norėčiau per artimiausius du metus pakartotinai už „antisovietizmą“ pakliūti psichiatrinėn ligoninėn arba kur kitur...– turiu labai daug darbo.* (M. Tomonis, *Žinia*, Vilnius, 1995, S. Gedos pratarmė). S. Geda teigė, kad Mindaugo tėvas buvo verčiamas pripažinti sūnaus ligą.

M. Tomonis draugavo su poetu E. Matuzevičiumi, su Algiu (Algirdu) Patacku, kuris jį pagirdavo dėl politinių eilėraščių, palaikydavo jį. Su Mindaugo rašiniais buvo susipažinęs ir jo gydytojas Radavičius.

Jūratė saugo brolio archyvą. Į Janinos Riškutės klausimą *Kiek išliko jo eilėraščių?* Mindaugo sesuo atsakė: *Eilėraščių, kuriuos perrašinėčiau, ištraukiau į kartoteką, suskaičiavau 753. Tarp jų yra ir variantų, net po keletą. Skirtingi variantai – tai kita mintis, eilėraščio patobulinimas, todėl juos ir laikau atskirais eilėraščiais. Šiaip ar taip yra per 700 eilėraščių. Dar yra poemų, eilėraščių vaikams. Išskirčiau eilėraščių, dedikuotą Sibire žuvusiui savo senelei, taip pat eilėraščių, kuriame jis kalba apie save kaip apie Tomą Kuršį (Literatūra ir menas, 1993, Nr. 45).*

Humanistas Rokas Šliūpas

Algimantas JAZDAUSKAS, Vilnius

Man gyvenimas ne tirpstanti žvakė. Tai tarytum stebuklingas deglas, į mano rankas patekęs akimirkai, ir aš stengiuosi, kad jis išiliepsnotų kuo ryškiau, pirma nei perduosiu ateinančioms kartoms (Bernardas Šo).

1919 metais sausio 12 dieną Kaune gydytojo Roko Šliūpo ir kelių jo bendraminčių pastangomis buvo įkurta Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija. Jos pirmininku išrinktas R. Šliūpas. Nuo pat pirmųjų gyvavimo dienų siekta tarptautinio pripažinimo ir bendradarbiavimo. 1921 m. rugsėjo 3 d. Lietuvos vyriausybei prisijungus prie Ženevos konvencijų, beveik po dvejų metų, 1923 m. rugpjūčio 28 d. Ženevoje Lietuvos RK draugiją oficialiai pripažino Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas. Tą pačią dieną draugija buvo priimta į Tarptautinę Raudonojo Kryžiaus lygą (dabar Federacija), kurioje tuo metu buvo 38 pasaulio valstybių draugijos (dabar per 180 draugijų). Taip prasidėjo daugiau kaip 90 metų trunkanti humanitarinės organizacijos veikla.

Iš Rakandžių per Rusiją į Kauną

Rokas Šliūpas gimė 1865 metais birželio 2 dieną Šiaulių apskrities Gruzdžių valsčiaus Rakandžių kaime. Jis – paskutinis Onos ir Roko Šliūpų šeimos vaikas, pagrandukas. Pirmagimis buvo Stanislovas (Silvestras), atėjęs į šį pasaulį 1859 m. Antrasis – Jonas, žinomas aušrininkas, visuomenės veikėjas, gydytojas ir publicistas, gimęs 1861 m. Stanislovas buvo išėjęs keturias Šiaulių gimnazijos klases. Pagal artimųjų valią įstojo į Kauno Žemaičių kunigų seminariją, bet po pusantrų metų kunigystę metė ir nusprendė ūkininkauti. 1883 m. įstojo į Peterburgo universitetą, kur kelerius metus studijavo teisę. Po to vėl grįžo į tėviškę pas tėvus. Ūkininkaudamas Rakandžiuose ir Auksučiuose platino „Aušrą“, lietuviškas knygas, skatino knygnešystę, rinko tautosaką. Mokydamasis Peterburge rašinėjo į „Aušrą“, JAV lietuvių spaudą. Žodžiu, kaip ir janesnieji broliai buvo atsidavęs savo krašto kultūrai, lietuviybės puoselėjimui. Tačiau jo gyvenimas susiklostė tragiškai. Jonas Šliūpas autobiografijoje rašė: „Tėvams nusibodo kaimo išdalinimas rėžiais, ir jie pirkto Auksučiuose, Papilės valsčiuje (netoli nuo Rakandžių – A. J.) 96 ha žemės, pelkėtos su krūmokšniais, ir 12 ha jauno miško. Vėliau tapo grioviai iškasti ir lauko bei lankų nusausinimas padarytas. Kadangi jokių pastatų nebuvo, tai daug reikėjo darbo idėti gyvenamosioms trobsoms, tvartams, daržinėms ir kitiems trobesiams statyti. Be to, brolis Stanislovas nutiesė kelią pro namus į Gruzdžių–Kuršėnų vieškelį ir išpylė jį žvyru. Kas iš kaimynų norėjo tuo keliu važiuoti, turėjo po 5 kap. mokėti už pravažiamą. Ta naujovė labai nepatiko kaimynams ir su vienu iš jų broliui teko teisme užmegzti bylą. Kada vieną 1911 m. pavasario ankstų rytą Stasys važiuojo į Šiaulius teisman, tai kažin kas iš pamiškės paleido šūvį ir Stanislovas sugniužo vežime negyvas. Motina sūnaus labai gailėjosi kaip gero ūkininko, doro žmogaus ir darnaus vaiko.“

Stanislovo Šliūpo žuvimo vietoje broliai Jonas ir Rokas pasirūpino savo lėšomis 1911 m. Auksučiuose pastatyti paminklą. Jis 1889 m. kuršėniškio Šliūpų gerbėjo V. Kavaliausko iniciatyva buvo atnaujintas, pagražintas.

Savo prisiminimuose Jonas Šliūpas teigia, jog Šliūpų giminė buvo gerokai paplitusi Lietuvoje ir Žemaičiuose; pasak padavimų, jos praeitis siekianti Vytauto laikus. Tai liudijo daug surinktų dokumentų, net lotyniškai rašytų. Tačiau 1876 m. Šliūpų namai Rakandžiuose sudegė, žuvo visa šeimos relieki.

Kai kas Šliūpų giminę buvo linkęs kildinti iš lenkų. Gal dėl to, kad jie nebuvo baudžiauninkai, o laisvieji valstiečiai, kurie mažai kuo skyrėsi nuo bajorų luomo. Žinoma, tokiai nuomonei įtakos turėjo ir to meto visuomenės lenkėjimas. Roko ir Jono Šliūpų

Dr. Rokas Šliūpas (1922 m.)

dėdė (tėvo brolis) kunigas Aloyzas net pavardę sulenkino – pasidarė Šliūpavičius. Bet, anot Jono, Šliūpų pavardė paeinanti nuo žodžio „šliaupti“, t. y. gyvuliškai maistą šlėmsti, todėl esanti neabejotinai lietuviškos kilmės.

Šliūpų namuose viešpatavo religinė dvasia, nebuvo muzikos, linksmybų vakarėlių, visi daug meldavosi. Vaikai iš mažumės mokėsi lietuviškai skaityti. Ir ne tik iš religinio pobūdžio knygelių; čia buvo pasaulietinio turinio, M. Valančiaus, kitų autorių veikalėlių.

Tėvai visokeriopai skatino vaikus siekti aukštojo mokslo, nevertė stovėti prie žagrės, jų vietoje samdydavo bernus ir mergas. Ypač namams, šeimai buvo atsidavusi motina, jaunystėje daug vargo mačiusi. Darbštus buvo ir tėvas, apylinkėje turėjo gerą vardą ir ne kartą buvo renkamas valsčiaus teisėju, bažnyčios dešimtininku. Mirė jis 1893 m. ūkininkaudamas Auksučiuose ir palaidotas netoli esančio Šiupelių kaimo kapinaitėse. Motina Ona gyveno kur kas ilgiau. Jonas Šliūpas, 1919 m. sugrįžęs iš Amerikos ir radęs ją po karo labai suvargusią (Rokas Šliūpas 1914–1918 m. buvo priverstas tarnauti karo gydytoju Rusijoje) Rakandžiuose pas pažįstamus, perkėlė gyventi į Gruzdžius, iš kur Rokas ją parsivežė į Kauną. Mirė žymiųjų sūnų motina 1922 m., sulaukusi 87 metų.

Neabejotinos įtakos Jono ir Roko Šliūpų gyvenimui turėjo dėdė kunigas Aloyzas Šliūpas (Šliūpavičius). Mokydamasis garsioje Kražių mokykloje ir kunigų seminarijoje, gaudavo brolio Roko paramą. Už tai atsidėkodamas padėjo į mokslus išleisti jo vaikus. Stanislovas pas jį klebonijoje Paliepiuose (Betygalos parapijos filija, dabar Raseinių r.) gyveno ir mokėsi dvejus metus. Pusantrų metų dėdės Aloyzo globai buvo atiduotas ir Jonas – iš pradžių Paliepiuose, paskui Pernaravoje (dabar Kėdainių r.). Broliai A. Šliūpo (Šliūpavičiaus) namuose praleisdavo Kalėdas, vasaros atostogas. Jis ypač rėmė Roką, kai šis mokėsi Mintaujos (dabar Jelgava, Latvija) gimnazijoje. Mirė kunigas Aloyzas 1912 m. Tirkšliuose (Mažeikių r.), sulaukęs garbaus amžiaus – 95 metų.

Auksčių vienikimis, kuriame daug metų gyveno ir ūkininkavo Šliūpai, ilgainiui tapo Dievo ir žmonių užmirštu kraštu. Tik tikriausiai 1997 metais senelių žemė čia atsiėmė Jono Šliūpo sūnus, Amerikoje gyvenantis inžinierius Vytautas Šliūpas. Auksčiuose nuspręsta kurti Ūkio ir miškų centrą. Buvo nutiesti keliai, pastatyta trobesių, atėjo elektra, išigyta įvairios technikos, laukuose augo rapsai, miežiai, daržovės, užveistas sodas. JAV įsteigtas Auksčių fondas – aukojami pinigai turėjo būti panaudoti centro plėtrai. V. Šliūpui įgyvendinti idėją padėjo Kalifornijos universiteto mokslininkai.

1874 metais Rokas. Šliūpas pradėjo lankyti Mintaujos (dabar Jelgava) mokyklą (gimnaziją). Ją baigęs 1884 metais išvyko į Peterburgą. Čia iki 1889 metų universitete, Fizikos ir matematikos fakultete, studijavo biologijos mokslus. Gavęs diplomą, tais pačiais metais atvyko į Maskvą studijuoti medicinos. Kaip diplomuotą biologą, iš karto priėmė į 3-įjį kursą.

Namas Garliavoje, kuriame R. Šliūpas gyveno iki mirties

Maskvoje artimai susiėjo su tame pačiame kurse studijavusiu Kaziu Griniumi, būsimuoju Lietuvos Respublikos Prezidentu. Štai keli jų draugystės epizodai, kuriuos papasakosime pasinaudoję G. Ilgūno knyga „Kazys Grinius“, išleista 2000 m.

1890 m. per vasaros atostogas K. Grinius ir R. Šliūpas neskubėjo visas jas praleisti tėviškėse. Nusprendė pasižmonėti. Pirmiausiai jiedu aplankė K. Griniaus pažįstamą Oriolo dvarininką J. Kostiučenką. Po to nuvažiavo į R. Šliūpo gimtuosius Rakandžius, kur susitiko su Matu Slančiausku, siuvėju, tautosakininku. Jis papasakojo, jog su kitu siuvėju J. Trumpuliu ir gyd. Liudu Vaineikiu 1889 m. įsteigė slaptą jaunimo draugiją „Atgaja“, kuri veikė Gruzdžių, Joniškio, Žagarės valsčiuose. Draugija per knygnešius gaudavo užsienio lietuvių spaudą, jos nariai rašinėjo į laikraščius žinutes, eilėraščius. Nuo to susitikimo „Atgajoje“ aktyviai dalyvavo visi trys broliai Šliūpai.

Pasisvečiavę pas Roko tėvus, būsimieji medikai patraukė į Svirplius (Joniškio valsč.) pasimatyti su Liudu Vaineikiu. Iš čia, jau tryse, į Žeimelį pas gyd. A. Sketerį, paskui į Svobiškį (Pasvalio valsč.) pas evangelikų reformatų kunigą A. Neimaną. Nukakę į A. Sketerio tėviškę Nerekonių kaime (Pasvalio valsč.), rado atostogaujančius kalbininką Joną Jablonskį ir jo sužadėtinę Konstanciją Sketerytę. Gavę arklius, nuvažiavo į Pernaravą (Kėdainių valsč.) pas R. Šliūpo dėdę kunigą A. Šliūpavičių. Po dienos laukė ilga ir įdomi kelionė į K. Griniaus tėviškę, į Selemos Būdos kaimą.

Griniai juos svetingai priėmė. Buvo rugiapjūtė. R. Šliūpas ir L. Vaineikis susidomėjo žvelgę į suvalkiečių tvarką, tik stebėjosi, kodėl nėra pirčių. Po kelių dienų K. Grinius, R. Šliūpas ir L. Vaineikis nuvyko į metinį slaptą varpininkų suvažiavimą, surengtą Marijampolės apskrities Stebuliškių kaime. Čia jie susitiko su lietuviybės skleidėju Stasiu Matulaičiu, Vincu Kudirka, Jonu Staigaičiu, kitais lietuvių šviesuoliais.

Keliaudami po Lietuvą kolegos ir bendraminčiai pamatė, kaip gyvena žmonės, kokie papročiai, nuotaikos ir lūkesčiai.

(...) Mokslo metais Maskvoje R. Šliūpas kartu su K. Griniumi aktyviai dalyvavo lietuvių studentų draugijos (įsteigta 1880 m.) veikloje, kurį laiką buvo jos vadovais. Draugija rūpinosi lietuvių kalba ir kraštu, savitarpio parama, rašė referatus ir siuntė „Aušrai“, „Varpui“, „Ūkininkui“, bendravo su latviais. Su lenkais nekonfliktavo kaip būdavo J. Basanavičiaus, V. Pietario studijų metais. Susitikdavo, pasiguosdavo carine priespauda ir viskas.

(...) „Penktajame kurse 1893 m. su R. Šliūpu apsigyvenome viename kambaryje Pliuščichos gatvėje. Kambarys buvo šaltas, Rokas sėdėdavo su paltu, ilgais veltiniais batais. Ištvėrė iki Kalėdų“, - rašė K. Grinius.

(...) 1904 m. birželio 24 d. per Jonines K. Grinius nuvažiavo į Šiaulius, kur netoli miesto, grafo V. Zubovo Aleksandrijos kumetyne ir kluonuose vyko gegužinė. Į ją susirinko 300–400 žmonių, daugiausia jaunimo. Gegužinės priedanga buvo numatyta aptarti varpininkų reikalus, tolesnę Lietuvos demokratų veiklą. Dalyvavo K. Grinius, F. Bortkevičienė, A. Sketeris, O. Didžiulytė-Sketerienė, R. Šliūpas, J. Vileišis, V. Mickėvičius-Kapsukas. Su juo susiginčijo R. Šliūpas, siūlęs evoliucijos kelią. Susirinkimas

taip nieko ir nenusprendė.

1891–1893 metais R. Šliūpas, dar būdamas studentas, dalyvavo kovos su cholera būriuose. Baigęs studijas, kurį laiką dirbo gydytoju Maskvos fabrikuose, vėliau Karaliaučiaus universiteto klinikose. Nuo 1895 metų praktikavo Ariogaloje, kovojo su paplitusia trachoma. 1900 metais persikėlė į Aleksotą prie Kauno. Už draudžiamos lietuvių spaudos platinimą vieniems metams buvo ištremtas į Kazanę. 1904 m. parvyko į Kauną, bet netrukus buvo mobilizuotas ir pasiūstas į Rusijos–Japonijos karą, dalyvavo Mukdeno kautynėse, nulėmusiose karo baigtį ne Rusijos naudai. 1905 metais grįžęs į Kauną, buvo įvairių „Saulės“ draugijos mokyklų ir kunigų seminarijų gydytojas bei higienos kurso dėstytojas, dirbo Raudonojo Kryžiaus ligoninėje. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui R. Šliūpas vėl fronte – vadovavo Kauno RK ligoninėje suformuotam kilnojamajam lazaretui. Po demobilizacijos R. Šliūpas Kauno kunigų seminarijoje vėl dėstė higieną ir dirbo gydytoju, dalyvavo kovoje su per karą išplitusiomis užkrečiamosiomis ligomis.

1922 m. sausį R. Šliūpas paskiriamas Šv. Vincento mergaičių mokytoju seminarijos higienos dėstytoju ir gydytoju, susirašinėjo su apskričių gydytojais ir siūlė rengti kuo daugiau įvairių kursų apie sveikatos saugojimą, sveiką aplinką, ligų profilaktiką, kreipėsi į Tarptautinę Raudonojo Kryžiaus lygą, prašė ir gavo pasiskolinti filmukų: „Plaukite rankas“, „Nespjaukite ant žemės“, „TBC priežastys ir pasekmės“ bei kt. Tuo pat metu jis dirbo ir Kauno aukštesniosios komercijos mokyklos gydytoju (iki 1927 metų), vėliau – ilgametis Lietuvos banko tarnautoju vyr. gydytojas.

Rūpėjo visuomenės reikalais

Rokas Šliūpas visą gyvenimą buvo aktyvus visuomenininkas. Mokydamasis Mintaujos gimnazijoje platino „Aušrą“, per vasaros atostogas telkė knygnešius, rinko tautosaką. Dar studentaudamas 1888 metų vasarą su dr. V. Kudirka nuvyko į Bitėnus (Šilutės r.) pas žinomą spaudos darbuotoją ir publicistą M. Jankų ir susitarė bendradarbiauti leidžiant „Varpą“. R. Šliūpas atstovavo Peterburgo ir Maskvos lietuvių studentų reikalams, nes jau turėjo šioki toki patyrimą – Peterburge su draugais leido rankraštinių laikraštelį „Žinių nešėjas“. Pasirodė keli numeriai.

Praėjusio amžiaus pradžioje gyvendamas Kaune buvo uolus muzikos ir teatro draugijos „Daina“ veikėjas, pagrindinis jos šelpėjas, 1904–1906 metais pirmininkas. 1907 metais R. Šliūpas drauge su kitais visuomenininkais įsteigė lietuvių švietimo draugiją „Saulė“, parašė jos istatus, rėmė draugijos namų statybą, buvo nuolatinis jos kursų dėstytojas, mokyklų mokytojas, gydytojas.

1907 metais R. Šliūpas vienas pirmųjų Lietuvos mokslo draugijos narių.

Paslappingoji SKANDIJA, arba visada ieškok atsakymo LKŽ

Algirdas PATAČKAS, Kaunas

Tęsinys. Pradžią Nr. 4

Arčiausiai šios mįslės įminimo buvo Motiejus Pretorijus, bandęs vesti šį žodį iš lietuviškojo „skandinų“, bet paskui nuvažiavo į pievas. Keista, kad mūsų kalbininkai, o ir kvalifikuotas kalbininkas Alvydas Butkus, kaip čia mandagiai pasakius, neatkreipė dėmesio į LKŽ siūlomą mįslės įminimą.

Koks tad mįslės sprendimas peršasi savaime? Gotai iš savo tėviškės – baltiškojo pajūrio, pasionarinio instinkto pastūmėti, persikelia į priešingą jūros pusę, dabartinę Švediją, atsinešdami čia senąjį tėviškės vardą – Skandija (Skandena, Skandenė, Skandynė), iš kurio ir kilo Skandinavijos pavadinimas (nei pajūrio pelkių, nei nerijų nerasime Skandinavijoje – ten pakrantės yra uolėtos, akmenuotos).

Paskaitykime Jordana: *qui ut primum e navibus exientes terras attigerunt, ilico nomen loci dederunt. nam odieque illic, ut fertur, Gothiscandza vocatur* („tik išlipę iš laivų, ant žemės, jie iškart davė jai pavadinimą. Sako, kad ji iki šiol vadinasi Gotiskandza“)[7].

Ir dar viena labai svarbi citata iš Jordano, kuri kažkodėl tiek Alvydo Butkaus, tiek Jūratės Statkutės-Rozales yra ignoruojama. Kaip žinia, pagal Jordana gotai iškeliavo iš gimtųjų vietų trimis laivais. Trečiasis laivas atplaukė vėliausiai, ir juo plaukusieji buvo pavadinti, anot Jordano, slunkiais, *gepanta*, o iš čia kilo vardas *gepidae* (kai kurie komentatoriai mano, kad trys laivai simbolizavo tris (būsimas?) gotų gentis – ostrogotus, visigotus ir gepidus). Pastarųjų protėvyne yra įvardijama būtent Vyslos žiotys: *hi ergo Gepidae[...] dum Spesis provincia commanent in insulam Visclae amnis vadibus circumactam* („Tie gi gepidai [...] gyveno Spezis apylinkėse, saloje, apsuptoje upės Vyslos seklumų“)[8]. Aiškiau nepasakysi!

Taigi gotai, persikėlę į kitą Baltijos krantą, galutinai susiformuoja kaip tauta su vyraujančiu vyriškuoju pradū, sukuria savo meną – taip vadinamą „žvėrinį stilių [animal style]“ su nemažiau „žvėriška“ šurpia mitologija (gal būt juos tada jau galima vadinti protogermanais). To paties pasionarinio impulso vedami jie nuo II a. po Kr. tęsia savo ekspansiją jau į rytus. Kažkur ties Poliesės pelkėmis jie apsistoja dar vienoje pusiau mitinėje šalyje, kurią vadiną AUJOMA (Oium)**, vandenų šalimi, o paskui prasiveržia į Dniepro aukštupius, kur susiduria su kita vyriška, genetiškai artima stepių civilizacija – skitų, alanų pasauliu. Toliau viskas vyksta taip, kaip aprašyta enciklopedijose – užkariaujama Dakija, vėliau Roma, dar vėliau įsiveržiama į Ispaniją ir t.t.

*

Kitas vertas dėmesio Alvydo Butkaus priekaištas yra toks: *Apie Scandzos salą Jordanas rašo ir kitur. Tačiau platesnė informacija, kurią jis teikia, sunkiai pritaikoma Aistmarių ar kitoms Baltijos nerijoms. Štai, pavyzdžiui, kaip toji sala apibūdinama IV, 25 skyrelyje: Scandza insula quasi officina gentium aut certe*

velut vagina nationum (Scandzos sala beveik kaip tautų gamykla arba bent tikrai kaip nacijų iščios). Ar įtikėtina, kad 65 km ilgio ir iki 2 km pločio nerija galėjo būti taip praminta?

Į šį priekaištą galima atsakyti taip: Jordanas turėjo omeny ne tiek pačią salą, o upių žiotis, kurios ištis buvo kaip didžiosios baltų GIRIOS iščios (plg. „устье“, „uostas“, „ostea“ [lot]). Didžioji Giria su jos didžiule viename kvadratiname kilometre augančia biomase buvo nepalyginamai vešlesnė, tinkamesnė gamtinė aplinka senovės žmonėms nei žymiai skurdesnės, beveik negyvenamos stepės, kalnai ar nederlios jūros pakrantės. Upės – Nemunas, Vysla tarnavo kaip autostrados jų demografinio perviršio migracijai vakarų kryptimi, o jų žiotis ir susidariusios upių nešmenų dėka salų ar pusiasalių kartu su pajūriais kompleksą ištis galima laikyti tautų iščiomis – juk Jordanas išvardija Skandzoje „pagimdytų“ beveik trisdešimties tautų ar genčių vardus (žymiai daugiau nei anksčiau autorius Ptolemajus). Ar nederlūs Skandinavijos uolynai būtų galėję jas pagimdyti ir išmaitinti?

Tad Jūratės Statkutės-Rozales inasas į mūsų kiek užpelkėjusį istorijos mylėtojų bei jos mokinėjų pasaulį yra neginčytinas – jos sukelti ratilai dar ilgai neleis apaugti maurais mūsų žingeidumui bei istorinei savimonei. Be abejo, ji ne visada ir ne visur teisi, kad ir dėl Žemaitijos lotyniškame pavadinime SAMOGITIA įžiūrėto gotiško pėdsako. Tačiau būtent jos dėka gotai „priartėjo“ prie baltų, jos dėka išsijudino baltų-germanų sąlyčio klausimas, jos iškeltų dalykų kontekste galimas kiek kitoks požiūris į Wulfilos bibliją, į gotų baltų ir gotų-germanų kalbų bei papročių santykius. Nors Jūratė Statkutė-Rozales ir kritikuoja Kazimierą Būgą dėl jo bandymo sieti gotus su jotvingiais, ši kryptis, pasirodžius garsiajam Jotvingių žodynėliui, yra itin perspektyvi ir, kaip atrodo, žadanti netikėtumų [12].

Pora žodžių apie politinį kontekstą – Didžioji tarybinė enciklopedija (*Большая советская энциклопедия*, БСЭ) irgi kildina gotus iš Pavyslio, bet ne todėl, kad pritartų probaltiškai linijai, o kad sumenkintų gotų-germanų vaidmenį pietų Rusijos ir Ukrainos istorijoje, kurį savo ruožtu eksploatavo savo tikslams ir fašistinė Vokietija. Tokios pačios tendencijos jaučiamos ir Lenkijoje, kur apie gotus ir galindus dabartinėje Lenkijos teritorijoje kalbama nenoriai, pro dantis (autoriumi teko susidurti su šituo susidurti rašant apie t.v. galindų kario lobi, rastą Galindijoje)[10]. Mat, pripažinus progermanišką gotų kilmės versiją, pakimba ore garsusis šūkis „To jest naszi ziemi“, kuri rasime kiekviename prūsiskosios Lenkijos miestelyje.

Pabaigai grįžkime prie to, nuo ko pradėjome – prie šaltojo karo tarp visuomenės ir istorikų: *Pasak prof. Z. Zinkevičiaus, kai kurių mūsų istorikų pasigautas Lietuvos istorijos*

tendencingas menkinimas, tęsiant sovietinę ar lenkiškąją tradiciją, duoda priešingą rezultatą – žmonės iš viso nustoja pasitikėti profesionaliais istorikais, ima graibstyti pseudoistorikų knygas ir akiai tikėti jose surašytais pasakojimais apie lietuvių ir apskritai baltus [3]. Yra ir kita priežastis, mokslininkų arogancija – jau citavome Darių Baroną. Ką reiktų daryti, norint jei ne nutraukti karą, tai bent sušvelninti įtampą?

Pažvelkime į biografiją jau minėto Guillermo Morón, palankiai atsiliepusio apie Jūratės Statkutės-Rozales darbus. Atkreipkime dėmesį, kad jis yra vadinamas ne tik mokslininku, bet ir rašytoju. Išties, šalia akademinio pobūdžio knygų jo darbų (*Historia de Venezuela*) sąrašė rasime ir istorinės eseistikos (*Imágenes y nombres*), jis yra apdovanotas Nacionaline literatūrine premija. Tai išvis būdinga kultūringoms tautomis – šalia preciziškų, bet sausų akademybių gyvuoja ir eseistinio pobūdžio kūriniai, turintys pakankamai patikimą istorinį pagrindimą, bet naudojantys esė žanrą kaip priemonę „lengviau suvirškinti“ istorikų nuobodybes. Būtent jie tarnauja tarpine grandimi tarp istorikų ir visuomenės, būtent jų ir trūksta Lietuvoje. Ar tik nebus tai pagrindinė nesusišnekėjimo, abipusių priekaištų priežastimi – nebuvimas tarpinio žanro, nesugebėjimas prie profesinės kompetencijos pridėti lašelių fantazijos ir intelektualinės rizikos?

Idealiu atveju šitoks žanras, gebantis suderinti intuityją ir logiką, tarnauja ne tik retranšliavimui – dažnai jose dėstomos išvalgos yra gilesnės nei rutininių istorikų. Štai Osvaldas Špengleris – eilinis matematikos mokytojas iš provincijos miestelio, parašęs *Der Untergang des Abendlandes* - knygą, kuri ne tik nušluostė nosį istorijos profesionalams, bet ir suvaidino maždaug tokį patį vaidmenį istorijos moksle, kaip Mendelejevo atrasta periodinė elementų sistema – chemijoje ir fizikoje, jau nekalbant apie milžinišką „Vakarų saulėlydžio“ populiarumą tų laikų visuomenėje, kai ginčijamasi buvo net turguje. Be abejo, mūsų mokslininkus galima suprasti – mažos algos, akademinė aplinka, orientuota į disertacijų kūrimą, bet neskatinti kūrybiškumo, ir t.t. Suprasti, bet ne atleisti – niekas nėra atleistas nuo pareigos tarnauti ir tiesai, ir tautai.

IŠVADOS

a) Gotų tėvyne laikytinas ne Skandinavijos pusiasalis, bet Baltijos jūros pakrantės baltų genčių kaimynystė – senovinė Skandija. Lemiamu argumentu yra LKŽ duomenys, kur randame Baltijos pajūrių toponimus **Skandenė, Skandynė, Skandena**.

b) Gotų gentys, persikėlę į kitą jūros pakrantę, atšiauriomis sąlygomis suformavo savo identitetą – aržų, vyrišką, taip pat atitinkamą jam mitologiją bei „žvėrinį stilių [zoomorphic, animal style]“ mene.

c) Gotus reiktų traktuoti kaip tarpinį etnosą tarp baltų ir germanų („baltės Motinos sūnūs“). Savo ruožtu tarpiniu etnosu tarp baltų ir gotų laikytini galindai. Tačiau galindai dar yra baltai, o gotai – jau nebe.

d) Lemiančiu dėmeniu yra vyriškasis pradas, taip pat sėslumas. Baltai – tai tie,

kurie niekur nekeliaivo, kurie nuo amžių gyvena ten, kur gimė. Išimtis, patvirtinanti taisyklę – galindai, paskui gotus pasiekę net Pirėnų pusiasalį [žr. 9]

***lauti** (lauju, lauja; laujate, laujame) – ką nors garbinti giesme (ši pamirštą senžodį galima atstatyti iš Motiejaus Pretorijaus kupolinių aprašymo).

****Aujom'a (Oium** originale – anot Jordano, „vandenų šalis“, apsupta pelkių ir palių, bet pasižyminti vešlumu ir derlumu, į kurią gotus atvedė jų karalius Filimeras. Manoma, kad tai – Dniepro aukštupiai, takoskyra tarp Baltijos ir Juodosios jūros baseinų. Atrodo, kad būtent čia gotai sušilo į ostgotus, *greutnūng'us* ir vestgotus, *terving'us* („gruntinius“ nuo „gruntas“, t. y. gyvenančius žvyringose vietovėse, priekalnėse ir „dervinius“ – nuo „derva“, t. y. miškinis, gyvenančius giriose ?)

Literatūra:

1. Darius Baronas, *Mokslas ir mes, lietuviai*, Naujasis Židinys-Aidai, 2011/8
2. Alvydas Butkus, Stefano M. Lanza, *Kaip baltai tampa gotais*, Voruta Nr.24[738], 2011.12.23 ir Nr.1(739), 2012 01 07.
3. ten pat, Voruta Nr.24[738], 2011.12.23, p.1
4. ten pat, Voruta Nr.1(739), 2012 01 07
5. Kazimieras Būga, Raštai, III t., Vilnius, p. 159.
6. Jordanas, *GETICA*: <http://krotov.info/acts/06/iordan/iordan05.html>
7. ten pat, 26 pastraipa
8. ten pat, 96 pastraipa
9. Algirdas Patackas, *Galindiana, arba kelionė paskui mūsų protėvius galindus į Santjago de Kompostelą, į pasaulio pakraštį, finis terrae, per erdvę ir laiką*, Kaunas, 2010.
10. Algirdas Patackas, *Fenriras. Ką byloja ežero dugno lobis apie galindus ir gotus* Naujoji Romuva, 2011, Nr.2
11. <http://alkas.lt/2012/02/03/j-de-rosales-kaip-tevyne-tampa-svetima-atsakant-%e2%80%9ekaip-baltai-tampa-gotais-auctoriams/>
12. Algirdas Patackas, *Jotva – teriota, bet neprarasta*, Terra Jatwezenorum 2011, III t., Punkskas, 2011

Žemėlapiai:

1. <http://alkas.lt/wp-content/uploads/2012/02/vyslos-delta-rosales.jpg>

2. http://www.google.lt/imgres?q=goth+s+maps&hl=lt&sa=X&biw=1024&bih=571&tbm=isch&prmd=imvns&tbnid=gdwc8FXf5QIs8M:&imgrefurl=http://www.vnnforum.com/showthread.php%3Ft%3D94930&docid=I5kTjIC13AftoM&imgurl=http://nazi.org.uk/maps/Karte_v%252525C3%252525B6lkerwanderung.jpg&w=1000&h=663&ei=EMcxT4y0BMKb8gOsioBw&zoom=1&iact=rc&dur=921&sig=110319732318210488004&page=1&tbnh=113&tbnw=159&start=0&ndsp=15&ved=1t:429,r:13,s:0&tx=117&ty=44

Pabaiga

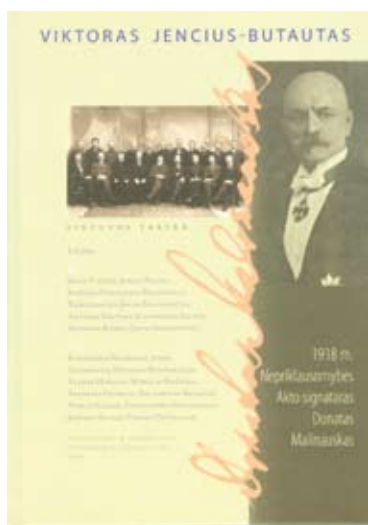
Vorutos fondas išleido

Viktoro Jenciaus – Butauto knygą „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“.

Knygą galima nusipirkti Lietuvos knygynuose bei Vilniaus centriniame, „Humanitas“ knygyne, bei www.patogupirkti.lt bei **Vorutos** redakcijoje.

El. paštas:

bualterija@voruta.lt

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą **Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai**,

Trakai: Voruta, 2011, 352 p.,

spalvota, iliustruota.

Knygą galite įsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriniame knygyne, Martyno

Jankaus muziejuje

Bitėnuose, Mažosios Lietuvos

muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir

Vorutos redakcijoje.

bualterija@voruta.lt

Kas drįso mesti baltą pirštinę carui Aleksandrui II dėl Lietuvos autonomijos?

Kalbėdami apie Vasario 16-osios Akto signatarus pirmiausiai prisimename dr. J. Basanavičių, A. Smetoną, A. Stulginskį, V. Mironą ar M. Biržišką. Rečiau – P. Klimą, J. Vailokaitį, J. Vileišį ir kitus. Tarp jų ir Donatą Malinauską. Apmaudu, tačiau ne visiems garbingiausiems mūsų valstybės 1918 m. Nepriklausomybės Akto signatarams pavyko su palikuonimis, neleidusiais užmaršties ir šimtmečio dulkėms užkloti Vasario 16-osios Akto signatarų kelio į Lietuvos valstybingumo atkūrimą, istorijos. Atskirai reikėtų papasakoti apie Viktorą Jencium-Butautą, ilgus metus rinkusį žinias ir smulkiausią archyvinę informaciją apie vieną charizmatiškiausių to meto žmonių – artimą giminaitį – signatarą Donatą Malinauską.

Rokiškėnams **Viktoras Jencius-Butautas** gerai pažįstamas, jis – gydytojas chirurgas. Tačiau ne visiems buvo žinoma, jog jis dar ir Nepriklausomybės Akto signataro bajoro Donato Malinausko giminaitis, parašęs apie savo protėvį monografiją „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“. Į savo kraštiečio knygos pristatymą Rokiškio krašto muziejuje susirinko gydytojo kolegos, rajono savivaldybės atstovai, mokytojai istorikai, Seimo narys Algis Kazulėnas, „Vorutos“ vyr. redaktorius ir leidėjas J. Vercinkevičius ir, žinoma, pats knygos autorius Viktoras Jencius-Butautas su žmona Žiedūna. Monografiją svečiams pristatė muziejaus istorikė Onutė Mackevičienė, nepaprastą atmosferą kūrė Rokiškio Rudolfo Lymano muzikos mokyklos smuikininkių ansamblis ir Maironio poezijos posmai, kuriuos skaitė muziejininkė Vilė Sarulienė.

Tragiško likimo signataras

Pasakodamas apie monografiją Viktoras Jencius-Butautas pabrėžė, kad D. Malinauskas – vienas iš tų Vasario 16-osios Akto signatarų, kurių socialinė padėtis caro administracijoje leido jam veikti visose sferose. Jis buvo vienas iš turtingiausių Vasario 16-osios Akto signatarų – turėjo daugiau kaip 1 000 ha žemės, 4 dvarus Trakų rajone, buvo draudžiamos lietuviškos spaudos platintojas. Priklausė draugijai „Dvylika Vilniaus apaštalu“. Tvarkė slapta šios organizacijos banką, skyrė lėšų lietuviškoms brošiūroms, atsišaukimams, laikraščiams spausdinti ir knygoms platinti. Taip pat rūpinosi lietuviškų knygų ir laikraščių gabenimu į Vilnių. Atkakliai gynė lietuviškus reikalus. Tuo metu pagrindinė Donato Malinausko veiklos kryptis – iškovoti lietuviams bažnyčią Vilniuje. Padėjo organizuoti Didįjį Vilniaus Seimą

Onutė Mackevičienė

1905 m., jame dalyvavo. Kartu su dr. Jonu Basanavičiumi 1906 m. parengė memorandumą popiežiui Šv. Pijui X dėl lenkų kalbos lietuvių bažnyčiose. 1905 m. D. Malinauskas kartu su J. Basanavičiumi, kun. J. Ambraziejumi ir M. Davainiu-Silvestraičiu pasirašė memorandumą caro vyriausybei, kuriuo reikalavo autonomijos Lietuvai. Skaudu – Donato Malinausko likimas tragiškas – 1941 m. birželio 14 d. iš Alvito dvaro (Vilkaviškio aps.) ištremtas į Sibirą. Mirė tremtyje, Altajaus krašte 1942 m. iš bado... 1993 m. birželio 14 d. palaikai perlaidoti Onušio Šv. apaštalu Pilypo ir Jokūbo bažnyčios šventoriuje.

Prisiminimai apie signatarą D. Malinauską ir Signatarų namuose Vilniuje

Simboliška, kad monografiją „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras D. Malinauskas“ buvo pristatyta Vasario 16-osios išvakarėse Vilniuje, Signatarų namuose, kur knygą pristatė pats autorius Viktoras Jencius-Butautas ir nacionalinio istorijos laikraščio „Voruta“ vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius, bei „Vorutos fondo“ atstovai, išleidę monografiją apie signatarą Donatą Malinauską. Reikėtų paminėti, jog knygoje plačiai aprašyta kiek energijos, laiko ir lėšų D. Malinauskas skyrė visuomeninei veiklai. 1925 m. buvo išrinktas Vilniaus vadavimo

Knygos pristatymo dalyviai su autoriumi V. Jencium-Butautu (centre)

Egidijus Vilimas

Algis Kazulėnas

sąjungos vykdomojo komiteto nariu. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą pradėjo remti archeologinius kasinėjimus Vilniaus katedroje, vildamasis, kad ten bus rasti Vytauto Didžiojo palaikai. Savo lėšomis signataras Čekoslovakijoje pagamino palaikams skirtą sarkofagą. (Plačiau apie tai buvo rašyta praėjusiame „Vorutos“ (Nr.5) numerįje.)

Knygos „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“ autorius Viktoras Jencius-Butautas seniai domisi Lietuvos istorija, apie Vasario 16-osios akto signatarus skelbia publikacijas istorijos laikraštyje „Voruta“ ir kitur. Šiame leidinyje jis pasakoja apie 1918 m. Nepriklausomybės Akto signatarą Donatą Malinauską gyvenimo ir jo politinės veiklos kelią. Autorius plačiai

aprašo D. Malinausko iniciuotą veiklą dėl lietuviškų pamaldų Šv. Mikalojaus bažnyčioje, jo veiklą Vilniaus Didžiojo Seimo metu, kovą už lietuvių kalbos teises 1906–1914 m. bei Vasario 16-osios akto pasirašymo aplinkybes. Knygoje daug naujų faktų apie lenkų ir lietuvių santykius bei liudnį signataro gyvenimo pabaigą – tremtį ir mirtį Sibire. Visa, kas dar nebuvo žinoma apie dosnų, plačios širdies ir užmojų bajorą, lietuvių garbintoją ir puoselėtoją Donatą Malinauską, sudėta į įdomią, fotografijomis papildytą signataro palikuonio Viktoro Jenciaus-Butauto knygą – monografiją „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras D. Malinauskas“.

Giedriaus Kujelio nuotr.

Ar kam nors įdomu, iš kur prasidėjo Sąjūdis?

Knyga „Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia“

Nepaprastai didžiulį darbą atliko Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytojos **Ainė Ramonaitė** ir **Jūratė Kavaliauskaitė**, nusprendusios ištirti Sąjūdžio gimimo istoriją. Titaniškas darbas sugulė į kolektyvinę monografiją, kurioje siekiama išspręsti dilemą, kaip tariamai pasyvioje ir prisitaikėliškoje sovietinėje visuomenėje galėjo susikurti kelis šimtus tūkstančių narių turintis, gerai organizuotas ir veiksmingas socialinis judėjimas.

Signatarų namų salė, kurioje buvo pristatoma knyga „Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia“ buvo sausakimša. Be visuomenei itin gerai žinomų ir knygą vertusių Romualdo Ozolo, Kęstučio Girniaus, Alvydo Medalinsko, buvo matyti ir Zigmąs Vaišvila, Bronius Genzelis, Gintaras Songaila, Vytautas Radžvilas. Susirinkusiesiems sveikinimo žodį nuo Arvydo Juozaičio perdavė jo dukra Aldona, o Veronikos Povilionienės dainos ir prisiminimai susirinkusiuosius grąžino į Sąjūdžio laikų Lietuvą.

Tuos laikus, tą metą, kai kūrėsi Sąjūdis,

daugelis prisimena skirtingai, pristatydamos knygą pasakojo A. Ramonaitė ir J. Kavaliauskaitė. Keista, tačiau daug kam Sąjūdžio susikūrimas atrodo visiškai atsitiktinumas ir lyg netyčia įvykęs faktas. Bet tai buvo ne likimo dovana, o geros strategijos ir puikios organizavimo vaisius. Sąjūdis neatsirado tuščioje vietoje – jį subrandino bažnytinis, etnokultūrinis judėjimas, mokslininkų, menininkų, akademinės bendruomenės diskusijų klubai, maištingos jaunimo dvasios kupinas paminklosauginis ir žaliųjų judėjimas. Kolektyvinėje monografijoje aptariamieji iki Sąjūdžio veikė sovietinei sistemai nepaklusiosios visuomenės židiniai – bažnytinis pagrindis, roko kultūros erdvės, menininkų ir mokslininkų rateliai, diskusijų klubai.

Remiantis gausia empirine medžiaga, taikant istorinius ir sociologinius metodus knygoje analizuojama, kokiaje socialinėje terpėje kilo Sąjūdžio idėja ir kaip ji buvo įgyvendinta, kas buvo Sąjūdžio pirmeiviai Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir kitose Lietuvos vietose. Ne visi susirinkę į Signatarų namų salę buvo skaitę šią tik ką pasirodžiusią knygą, tačiau daugumai svečių – tikrų tu

metų dalyvių ir liudininkų – buvo smalsu sužinoti, ką knygos autoriai įvardijo esant tikraisiais Sąjūdžio iniciatoriais. Knygos tyrėjai išanalizavo tuomečius visuomeninius judėjimus, klubus, diskusijų erdves ir iš juose aktyviausiai dalyvavusių 1,7 tūkst. žmonių išskyrė svarbiausius 36 lyderius, kurie teoriškai ir turėjo sudaryti Sąjūdžio iniciatyvinę grupę. Išanalizavę anuomečius pilietinius sovietinei sistemai nepaklusnius tinklus, išskyrė lyderių sąrašą. Remiantis mokslinė metodologija paremta klasifikacija pagrindiniai Sąjūdžio įkūrimo organizatoriai – A. Medalinskas, A. Skučas, G. Songaila, B. Genzelis, R. Ozolas patenka tarp dvidešimties arčiausiai savaimios visuomenės tinklo centro esančių žmonių, Z. Vaišvila, E. Gudžinskas, S. Lapienis taip pat arti sąrašo pradžios. M. Martinaičio, V. Musteikio, A. Juozaičio kontaktai taip pat tiesiogiai padėjo sukviesti žmones į įvykius, nulėmusius gegužės 27-osios ir birželio 3-iosios renginius Mokslų Akademijoje.

Puslapį parengė Aušra VIRVIČIENĖ

Skelbimai, reklama

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamtinio pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamtinio pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais:

1. Savanorių pr. 247 (šalia „Maximos bazės“)
2. Savanorių pr. 16 (šalia „Hyper RIMI“)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia „Hyper RIMI“)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP, šalia Baltojo tilto)
6. Ateities g. 91, Vilnius (MANDARINO patalpoje)
7. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia MADOS)
8. Ukmergės plentas 369, Vilnius (šalia BIG)
9. Gabijos g. 30, Vilnius (šalia „Maximos“)
10. Jeruzalės g. 4, Vilnius (šalia RIMI)
11. Vydūno g. 4, Vilnius, Pilaitė (šalia RIMI).

**Ačiū,
kad esate
kartu!**

www.kibinas.lt

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaukoti mūsų įstaigai iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji įstaiga „Vorutos“ fondas.

Adresas: Trakai, Naujoji g. 16 LT-21111

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laiškų į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

Vorutos

prenumeratorių dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio Voruta prenumerata 2012 metams.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)

1 mėn. – 3,31 Lt

3 mėn. – 9,93 Lt

6 mėn. – 19,86 Lt

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. – 3,09 Lt

3 mėn. – 9,27 Lt

6 mėn. – 18,54 Lt

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

Gyventojų ir organizacijų užprenumeruotas laikraštis Voruta nurodytais adresais pristatomas šeštadieniais. Voruta galima užsisakyti ir internetu bendrovės tinklalapyje **www.post.lt**.

Voruta
parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g. sankryža
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K44 Vilnius, Lelelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K466 Panevėžys, Savanorių a. 5
- K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusu stotis
- K572 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K558 Tilžės g. 109, Šiauliai

AMBULATORINĖ
REABILITACIJA
“TRASALYJE”

“Trasalis - Trakai Resort & SPA” centre teikiamos šios ambulatorinės rehabilitacijos paslaugos, apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų:

Vaikams:

- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (16 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (16 apsilankymų).

Suaugusiems:

- Kvėpavimo sistemos ligos (10 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (12 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (14 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (14 apsilankymų).
- Nervų sistemos ligos (14 apsilankymų).

AMBULATORINĖ REABILITACIJA
SKIRIA JŪSŲ ŠEIMOS GYDYTOJAS

Registracija darbo dienomis 9.00 - 18.30.

“Trasalis - Trakai Resort & SPA” centras

Gedimino g. 26, Trakai

Tel. +370 699 52068

El. p. kestutis@trasalis.lt

www.trasalis.lt

Mums rūpi Jūsų sveikata!

TRASALIS
TRAKAI RESORT & SPA

Deltuvos kultūros almanachas
„ESKIZAI“
20 KULTŪRINĖS SPAUDOS METŲ
(1991–2011)

Maloniai kviečiame Jus 2012 m. kovo 23 d., penktadienį, 17 val. į Deltuvos kultūros almanacho „Eskizai“ pristatymą Vilniaus igulos karininkų ramovėje (Pamėnkalnio g. 13). Renginio svečiai: almanacho „Eskizai“ redakcinė kolegija, straipsnių autoriai, literatai, jaunosios kartos kūrėjai, kitų Lietuvos regionų kultūrinės spaudos leidėjai.

Susirinkusius pasitiks ir šventinę nuotaiką kurs Vilniaus mokytojų namų liaudies muzikos ansamblis „Kankdellai“. Veiks fotografijų paroda.

Bus galima įsigyti almanacho „Eskizai“ leidinių.

Organizatoriai: Vilniaus ukmergių bendruomenė, Ukmergės kultūros draugija.
Rėmėjai: Vilniaus igulos karininkų ramovė, UAB „Valdo leidykla“.
Telefonas pasiteirauti: 8 652 82620.

Dėmesio

Galite įsigyti 2011 m. įrištą Vorutos laikraščio metinį komplektą.

Kreiptis tel. 8 528 51266; mob. 8 603 11117.

El. p. buhalterija@voruta.lt

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2012 m. kovo 31 d.

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 1067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528) 51266 „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860519302 Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1500 egz.	Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą <i>Lietuvos istorinė lemtis</i> Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: el. p. vorutosfondas@voruta.lt, 860311117 Birutė Zemaitaitė (Mazoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Zurauskaitė (būhalterė, tel. 860311117, tel. faks.: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius, tel.: 860519302).
--	---	---	--